

[Gade]

Jeg sagde før, at debatten og afstemningen nok afslørede en slags sump i diskussionen. Vi vidste ikke helt, hvor vi var henne. Jeg mener, at der med hr. Ivar Nørgaards sidste indlæg er blevet større klarhed. Det er klart, at det foreliggende forslag om EF-Parlamentet ikke kan godkendes.

Hr. Ivar Nørgaard havde også betragtninger om den samlede pakke, som gør, at jeg synes, man kan sige, at nok kan man ikke se den klarhed, som vi har efterlyst, men jeg er dog enig med hr. Ivar Nørgaard i, at når det nu ikke blev denne debat, der afgjorde det, så skal det være en debat i folketinget, der afgør det. Det er vigtigt.

Jeg må så bare undre mig over, at regeringen med hr. Ivar Nørgaards sidste erklæringer så synes, at det er udmærket at stemme for dagsordenen. Men det er jo den uklarhed, vi så må leve med.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslag om motiveret dagsorden af Ivar Nørgaard (S) og Niels Helveg Petersen (RV) (se foran)

vedtoges enstemmigt med 115 stemmer (S, KF, V, RV, CD, KrF og FP); 19 (SF og VS) stemte hverken for eller imod.

Hermed var følgende forslag bortfaldet:

Forslag om motiveret dagsorden af Gade (SF) og Albrechtsen (VS) (se foran).

Hermed sluttede forespørgslen.

Den sidste sag på dagsordenen var:

21) Forespørgsel nr. F 14:

Forespørgsel til forsvarsministeren:

»Hvordan vil ministeren sikre, at dumpningerne af gasammunition omkring Bornholm ophører – jfr. havmiljøloven, Londonkonventionen og Østersøkonventionen – og at den opfiskede ammunition deponeres og destrueres forsvarligt?«

Af Margrete Auken (SF) og Anne Grete Holmsgård (VS).

(Forespørgslen anmeldt 15/11 85. Fremme af forespørgslen vedtaget 22/11 85).

Formanden:

Det er selvfølgelig hyggeligt at have medlemmerne til stede på dette sene tidspunkt, men jeg må bede om, at det sker i ro.

Begrundelse

Margrete Auken (SF):

I over et år har folketingets miljø- og planlægningsudvalg arbejdet med sennepsgasproblemet ved Bornholm. Gennem mængder af spørgsmål og adskillige samråd med såvel miljøministeren som forsvarsministeren er det blevet klart, at forsvarsministeren på sælsom vis fører sin helt egen miljøpolitik, ikke alene søger han at omgå såvel dansk som international lovgivning, men også de aftaler, der er indgået med miljøministeren, bliver brudt.

I Østersøkonventionen er dumpning i Østersøområdet forbudt. Ifølge havmiljøloven er dumpning i Østersøområdet forbudt. Ifølge Londonkonventionen, som er den overordnede konvention, er de omhandlede stoffer opført på konventionens liste 1 og dermed omfattet af et globalt dumpningsforbud.

Nøddumpning er naturligvis tilladt, hvis der virkelig er tale om en nødsituation. Reglerne for, hvordan man skal håndtere problemet, hvis nøddumpningssituationen opstår, er nøje aftalt med miljøministeren. Disse regler er kun sporadisk blevet overholdt, og mistanken om, at der finder rutinemæssige nøddumpninger sted, er til fulde blevet bekræftet, efter at forsvarsministeriet her i oktober i Dansk Fiskeritidende nr. 42 har offentliggjort en vejledning til fiskerne, »Nye forholdsregler ved gasfund«, hedder den, hvor den individuelle undersøgelse, som ifølge aftalen mellem de to ministre skal foretages af forsvarlets ammunitionseksperter, slet ikke omtales.

Her er et klart brud på såvel dansk som international lovgivning og tilsidesættelse af aftalerne. Samtidig overlades det til fiskerne at håndtere den farlige gasammunition.

Miljøministerens situation har været temmelig ufremkommelig, fordi forsvarsministeren arrogant har gjort, som han fandt for godt. For at sikre miljøminister Chr. Chri-

[Margrete Auken]

stensen en klar parlamentarisk opbakning til den politik, han lykkeligt har holdt nogenlunde fast ved, samt overordnet at sikre, at Danmark ikke blamerer sig i den internationale miljøpolitik, har vi stillet forsvarsministeren spørgsmålet om, hvornår disse sager kommer i orden.

Samtidig ønsker vi at få sikkerhed for, at en forsvarlig håndtering på land nu besluttes, og at de nødvendige forberedelser til endelig adskillelse og destruktion indledes med stramme tidsgrænser. Bornholmerne kan ikke blive ved med at være forsvarsministerens gidsler i denne sag.

Besvarelse

Forsvarsministeren (Engell):

Der kan vel være grund til at starte denne debat med at byde velkommen til folketingsnathold.

Forespørgslen giver også mig en mulighed for at redegøre for forløbet af de problemer, der er knyttet til sennepsgasproblematikken. Indledningsvis vil jeg godt understrege, at den bistand, som forsvaret yder de fiskere, der opfisker gasammunition under udøvelsen af deres erhverv, naturligvis er inden for lovgivningens rammer.

Jeg vil gerne begynde med at gøre rede for sagens historiske baggrund. Det er sådan, at der i perioden 1945-1948 i farvandene omkring Danmark blev dumpet meget store mængder sprængstof, krigsgas og andet krigsmateriel. Det drejede sig om tyske krigslagre, som blev skaffet af vejen på denne måde. Dumpningerne blev foretaget dels af de allierede besættelsesstyrker i Tyskland, dels af de tyske myndigheder selv umiddelbart inden verdenskrigens afslutning.

Alene i Østersøen øst for Bornholm og sydøst for Gotland i internationalt farvand anslås der at være udkastet mellem 36.000 t og 50.000 t gasammunition, hvoraf kun godt og vel mellem 1.500 og 2.000 t antages at være kastet ved Gotland.

I Skagerrak er der dumpet op til 150.000 t, og udkastningerne er her sket på meget store dybder og har hidtil ikke voldt fiskerne problemer. I den sydlige del af Lille Bælt er der dumpet op til 5.000 t.

Udkastningerne i Østersøen er sket under kommando af sovjetiske besættelsesmyndigheder i Tyskland. For øjeblikket er det så-

dan, at der opfiskes mellem 1 og 2 t gasammunition om året i områderne omkring Bornholm. Erfaringsmæssigt er opfiskningen størst i vinterhalvåret.

Forsvaret påtog sig efter krigen den opgave, uden i øvrigt at være lovgivningsmæssigt forpligtet hertil, at bistå det civile samfund med bortskaftelse af den gasammunition, som fiskerne måtte opfiske i forbindelse med deres fiskeri. Bortskaftelsen er indtil sommeren 1983 med miljøstyrelsens tilladelse sket ved genudlægning i de eksisterende krigsgasfelter øst for Bornholm. Siden da er ilandbragt gasammunition midlertidigt oplagt i et depot i Vestermarie på Bornholm, og her befinder der sig i dag ca. 2 t gasammunition.

Den ammunition, som opfiskes i Østersøen, består af gasbomber, af dele af gasbomber, gasklumper og gasgranater. Ammunitionens tilstand er stærkt varierende efter de mange års ophold på havbunden. I nogle tilfælde er der store huller i bombeskallen, og i andre tilfælde er bombeskallen næsten borttæret.

Fra bomberne forekommer der endvidere gasklumper uden skal. Gasgranaterne er i almindelighed korroderede, men ikke gennemtærede. Hver enkelt genstand, der opfiskes, har således, kan man sige, faktisk sin egen identitet.

Som følge af reaktioner fra gasammunitionens metaldele kan der i visse dele af den gasammunition, der indeholder sprængstof, være dannet eksplosive kemiske forbindelser, der er meget følsomme over for slag og friktionspåvirkning. Selve gassen består væsentligst af sennepsgas, men derudover forekommer der også tåre- og nysegas samt blandinger af sennepsgas og nysegas.

I forbindelse med opfiskningerne af gasammunition er der konstateret gas såvel i fast og geléagtig form som i direkte flydende form, hvilket i sig selv frembyder en stor fare for personel i nærheden. De alvorlige ulykker med sennepsgas blandt fiskere har vist, hvor aktiv den opfiskede gas er. Der er dog indtil nu ikke sket eksplosioner.

Ser man dernæst på den opfiskede gasammunitions stødfølsomhed, kan den efter forsvarets sprængstofeksperters opfattelse have forskellige grader af farlighed umiddelbart efter opfiskning. I den tilstand, der må anses for at være den mest sandsynlige, vil bomberne have en lav stødfølsomhed. Andre til-

[Forsvarsministeren]

stande kan medføre, at bomberne kan have en varierende grad af stødfølsomhed, i værste tilfælde en ekstrem stødfølsomhed. Vurderingen er drøftet også med de tyske eksperter, som tilslutter sig den. Det er ved visuel inspektion alene ikke muligt at konstatere, om der er dannet stødfølsomme og dermed eksplosive kemiske forbindelser i gasammunitionen.

Jeg kan tilføje, at den kemiske analyse og den røntgenfotografering, der er nødvendig for at tilvejebringe et nøjere kendskab til den enkelte genstand, der opfiskes, ikke kan foretages om bord i et fiskerfartøj, endsige til søs. Til søs kan alene foretages en visuel inspektion af den enkelte genstand. Enhver håndtering og transport af sådan gasammunition, specielt bomber og rester af bomber, må derfor betragtes som risikabel for skib og besætning. Bringes sådan gasammunition på land, vil man både ved ilandbringning og ved eventuel transport fra havn til landdepot udsætte ikke alene forsvarets personel, der skal håndtere gasammunitionen, men også den omkringboende civilbefolkning, for en betydelig risiko. Denne risiko vil kunne reduceres afhængigt af omfanget af sikkerhedsforanstaltninger.

Såfremt man ønsker at sikre civilbefolkningen, kan der, beroende på eksperternes vurdering, blive tale om evakuering både fra den havn, hvortil gasammunitionen er bragt, og omkring transportvejen fra havn til depot. Afhængigt af, hvilken havn på Bornholm der vælges, vil en sådan evakuering, der i sig selv indebærer en yderligere risiko for civilbefolkningen, kunne omfatte op til et par tusinde personer, og det er politiet, der har ansvaret for befolkningens sikkerhed og dermed for gennemførelsen af en eventuel evakuering.

Forsvarets bistand til fiskeriet kan ikke ansues isoleret, men må ses i sammenhæng med de advarsler og vejledninger, der i øvrigt gives til fiskeriet om risikoen for opfiskning af gasammunition og farerne herved. Myndighederne har igennem en årrække ved forskellige foranstaltninger bestræbt sig på at sikre fiskerne bedst muligt mod skader som følge af opfiskning af gasammunition. Således meddeles det årligt i Efterretninger for søfarende, i hvilke områder af de danske farvande der er forbud mod sejlads på grund af udlagte miner og andre sprængstofholdige genstande. Disse oplysninger er også inde-

holdt i Fiskeriårbogen, og endvidere meddeles i Efterretninger for søfarende, i hvilke områder der advares mod ankring og fiskeri med bundslæbende redskaber på grund af formodning om tilstedeværelse af bl.a. gasammunition.

Ud over disse meddelelser er dumpningsområdet øst for Christiansø i søkortene markeret med tilstedeværelse af krigsgas, og i et større område øst for Bornholm frarådes ankring og fiskeri med bundslæbende redskaber. Vejledning til fiskerne om, hvorledes man skal forholde sig, når man har fået gasammunition om bord, findes dels i pjecen »Gasbomberne i havet omkring os«, dels i Fiskeriårbogens afsnit om fund af krigsefterladenskaber m.m. under fiskeri. Pjecen er under revision i industriministeriet, og afsnittet i Fiskeriårbogen er netop revideret, og de supplerende retningslinjer for behandling af opfisket gasammunition blev bragt i Dansk Fiskeritidende i oktober måned i år. Det er heri bl.a. nævnt, at der ved opfiskning skal gives melding til nærmeste marinemyndighed, der herefter vil angive yderligere forholdsregler.

Også industriministeriets bekendtgørelse om visse fiskerskibes forsyning med gasførstehjælpsudstyr er under revision. Denne bekendtgørelse pålægger fiskerfartøjer, der driver fiskeri med bundslæbende redskaber i nærmere angivne områder, de såkaldte risikoområder, at medbringe førstehjælpsudstyr. Forsvarets bistand til fiskeriet vil jeg godt vende tilbage til om lidt. Jeg vil først sige lidt om grundlaget.

Reglerne for, under hvilke omstændigheder dumpning i havet kan finde sted og hvordan, fremgår bl.a. af Londonkonventionen af 1972 og Østersøkonventionen af 1984. Forskrifterne i disse konventioner er overført til dansk lovgivning ved lov nr. 130 af 9. april 1980 om beskyttelse af havmiljøet.

For at skabe sikkerhed om fortolkningen af bestemmelserne i havmiljøloven blev spørgsmålet i marts 1985 forelagt justitsministeriet. Spørgsmålet var ikke, om der i loven var hjemmel til nøddumpning, men under hvilke omstændigheder nøddumpning kan ske. Det blev besluttet indtil videre i forsvarsministeriets direktiv for forsvarets opgaver i forbindelse med nyopfisket gasammunition, at nøddumpningen skulle ske umiddelbart.

[Forsvarsministeren]

Det er justitsministeriets opfattelse, at nøddumpning alene kan finde sted på grundlag af en konkret vurdering af den foreliggende grad af fare for menneskeliv eller skib. Justitsministeriet har ikke nærmere angivet, hvorledes denne konkrete vurdering skal ske eller af hvem. Justitsministeriet finder ikke, at man kan udlede et generelt krav om, at nøddumpning skal finde sted i umiddelbar tilknytning til opfiskningen, men at man i forbindelse med opfiskning af gasammunition såvel skal søge at imødegå den opståede fare som tilstræbe ikke at skabe nogen ny risiko i forbindelse med en eventuel nøddumpning.

Forsvarsministeriets direktiv er på baggrund heraf senere justeret, og i dag er forsvarrets opgaver bl.a. følgende:

For det første at vurdere den opfiskede gasammunition. Denne vurdering skal, så vidt det overhovedet er muligt, ske på fiskerfartøjet og snarest muligt efter, at meddelelse om opfiskning er givet. Såfremt vurderingen ikke kan ske om bord i fiskerfartøjet, foretages vurderingen på grundlag af de oplysninger, som fiskerfartøjets besætning kan give over radioen.

For det andet at rådgive skipperen, om nøddumpning eller ilandbringning bør finde sted. Såfremt man beslutter at nøddumpe, skal dette, så vidt det overhovedet er muligt, ske i det eksisterende krigsgasfelt øst for Christiansø.

For det tredje at forestå eller eventuelt vejlede ved håndtering af gasammunition ved eventuel nøddumpning samt ved ilandtagning forestå håndtering med henblik på deponering m.v.

Og for det fjerde at bistå ved rensning af fiskerfartøjet og udrustning.

Den bistand, som forsvaret herigennem yder fiskeriet, sker naturligvis inden for lovgivningens rammer. Både miljøministeren og jeg har understreget vigtigheden af, at forsvarrets personel, der har beskyttelsesudstyr, og som har erfaring med gasammunition, så vidt det overhovedet er muligt bistår fiskerne med håndtering og eventuel nøddumpning af gasammunition.

Selv med den nu justerede procedure kan det imidlertid ikke undgås, at der forekommer tilfælde, hvor minørholdet ikke vil blive sat om bord i fiskerfartøjet, og hvor forsvarrets vurdering alene vil blive foretaget over

radioen. Det er fiskeskipperen selv, der i den enkelte situation må afveje risikoen ved en afventen af minørholdets ankomst mod risikoen ved selv at foretage en eventuel nøddumpning efter de anvisninger, der kan gives over radioen. Ekstreme vejrforhold og afstande kan selvsagt gøre det umuligt umiddelbart at sætte et minørhold om bord i et fiskerfartøj, og uanset vejrforholdene vil der eksempelvis altid alene på grund af afstanden gå mange timer, før et minørhold vil kunne overføres til en kutter f.eks. sydøst for Gotland.

Regeringen lægger imidlertid vægt på, at forsvarrets vurdering foretages ikke blot over radioen, men også om bord og så hurtigt som muligt. Der skal ikke herske tvivl om, at forsvaret strækker sig til det yderste for at bistå fiskeriet i det omfang, det overhovedet er praktisk muligt. Men selv forsvaret er dog underkastet naturens love.

Man kan stille spørgsmålet, hvilken miljømæssig betydning gasammunitionen har for havmiljøet. Her må vi sige, at der ikke i dag foreligger videnskabelige undersøgelser af sennepsgassens virkning på havmiljøet. Miljøstyrelsens havforureningslaboratorium er i gang med akvarieforsøg, som skal belyse de mulige miljømæssige konsekvenser ved at lade sennepsgassen blive i havet. De foreløbige resultater tyder på, at sennepsgassen nedbrydes hurtigt i havvand. Undersøgelser heraf og af optagelse af de forskellige kemiske forbindelser i marine organismer er imidlertid ikke afsluttet. Og en afklaring af, hvilken betydning gasammunition i havet har for havmiljøet, må være af ikke uvæsentlig betydning for en stillingtagen til, hvad der skal ske med den gasammunition, der opfiskes.

Jeg vil også godt sige lidt om, hvad der sker med indholdet i depotet i Vestermarie på Bornholm. Oprydningen og sorteringen af de ca. 2 t, der er i depotet i Vestermarie, er nu godt i gang. Formålet hermed er bl.a. gennem kemisk analyse og røntgenfoto-grafering af de enkelte genstande at tilvejebringe et meget nøje kendskab til disse og herunder til den enkelte genstands indhold af sprængstof. Af de ca. 2 t, der er i depotet, har man nu været igennem ca. halvdelen. Eksplosivstof fra et gasmateriale er gjort klar til afsendelse til Kommunekemi, og der er herudover fjernet en del ikke-gasholdigt materiale fra depotet. Oprydningen finder sted under om-

[Forsvarsministeren]

fattende sikkerhedsforanstaltninger og på grundlag af forsvarrets direktiv herom, der er udarbejdet af den såkaldte Pegasusgruppe. Også civilforsvaret, politiet og lokale myndigheder er inddraget i dette arbejde.

Jeg vil gerne benytte denne lejlighed til at fremhæve og rose det forbilledlige samarbejde, der er skabt på Bornholm i denne sag, også i forhold til de omkringboende.

Der er både fra miljømyndighedernes og fra forsvarrets side stillet strenge krav til sikkerheden i forbindelse med oprydningen. Der er således fastlagt en sikkerhedszone på 1.000 m omkring depotet. Baggrunden for at etablere en sikkerhedszone er, at der ved en eventuel eksplosion bl.a. vil ske en spredning af gas. Jo længere væk man er, jo mindre dosis af gas vil man blive udsat for. Beregningen af sikkerhedsafstanden er foretaget i civilforsvaret med udgangspunkt i den mængde gas, det maksimalt tillades at en person får på sig eller indånder. Den tilladte mængde vil ikke kunne blive overskredet uden for 1.000 m. Direktivet bygger herudover bl.a. på de undersøgelser, der blev foretaget i oktober-november 1984, og de drøftelser, forsvaret allerede i december 1984 havde med tyske eksperter fra det anlæg, der ligger i Munster.

Forsvarets direktiv har siden da været til udtalelse både hos de hjemlige myndigheder og i Tyskland. Man har fra tysk side fundet, at forsvarrets direktiv er af høj standard, og at de sikkerhedsbestemmelser, der er indeholdt heri, er dækkende og tilstrækkelige, og at direktivet kan danne grundlag for oprydningen.

Arbejdet i depotet foretages kun under bestemte vejr- og vindforhold. Temperaturen skal således være mellem 0° og 15°, og derudover har man af hensyn til de beboere, der bor inden for 1.000 m fra depotet, valgt kun at arbejde under bestemte vindforhold. En evakuering af beboerne kan herved undgås, da der ikke i den nordlige sektor er beboere inden for 1.000 m fra depotet.

Forinden oprydningen blev sat i gang, blev der af projektgruppe Pegasus foretaget et meget grundigt informationsarbejde på Bornholm både i forhold til de lokale myndigheder og til beboerne i området.

Desuden skal det tilføjes, at gas uden sprængstof kan destrueres på Kommuneekemi. Gas, der indeholder sprængstof, kan der-

imod af miljømæssige grunde ikke umiddelbart bortskaffes eller destrueres, men må forinden destruktion adskilles i gas og sprængstof. Miljøministeren og jeg har aftalt, at først når oprydningen er afsluttet og man har et nøje kendskab til den gasammunition, der er tilbage i depotet, vil man tage stilling til, hvad der skal ske med denne.

Det er regeringens opfattelse, at en permanent deponering på land ikke er ønskelig. En langsigtet løsning er opførelse af et særligt anlæg til adskillelse og destruktion af gasammunitionen.

Første del af det midlertidige depot i Almindingen, der er beregnet til midlertidig opbevaring af nyopfisket gasammunition såvel med som uden indhold af sprængstof, forventes at være klar til brug ca. den 1. januar 1986. Jeg skal i denne forbindelse påpege, at nærmere undersøgelser af nyopfisket gasammunition på Bornholm i dag alene kan finde sted på depotet i Vestermarie. En forudsætning for at ophøre med brugen af depotet i Vestermarie hertil er således, at der andetsteds på Bornholm etableres en eller anden form for gennemgangsdepot med mulighed herfor.

Da det må tillægges betydning at få kendskab til, hvilken praksis andre Østersønationer følger med hensyn til opfisket gasammunition, og hvilken opfattelse og praksis der gælder i de øvrige Østersønationer vedrørende nøddumpningsbegrebet, har regeringen søgt at få klarhed herover. Spørgsmålet har derfor været taget op dels inden for rammerne af det miljøsamarbejde, der finder sted inden for Østersøkonventionen, dels af udenrigsministeriet ad de diplomatiske kanaler på baggrund af et spørgsmål fra folketingets miljø- og planlægningsudvalg. Der mangler endnu svar fra Polen.

Det må erkendes, at svarene for størstpartens vedkommende ikke er helt så fyldestgørende, som det var ønskeligt.

Af den svenske vejledning til de svenske fiskere fremgår det, at det tilrådes, at opfisket gasammunition umiddelbart gendumpes, hvis den opdages i nettet. Opdages den på dækket, tilrådes også umiddelbar gendumping, såfremt dette skønnes sikkerhedsmæssigt forsvarligt. I alle andre tilfælde, eksempelvis hvis gasammunitionen opdages i lasten under dæk, tilrådes det umiddelbart at un-

[Forsvarsministeren]

derrette kystbevogtningen og afvente nærmere anvisninger.

Af den svenske kystbevogtnings operative retningslinjer fremgår, at særligt uddannede specialisthold vil blive sat om bord på fiskerfartøjet på forberedte ankerpladser, og at eventuelle gasbomber herfra vil blive bragt i land. Det er fra svensk side forudset, at dette kun vil ske for lejlighedsvis opfiskninger, og at planerne vil være vanskelige at følge, såfremt der er tale om hyppige opfiskninger. Der stilles efter det oplyste ikke i Sverige krav om en konkret vurdering af faren i hvert enkelt tilfælde, og bortset fra Forbundsrepublikken Tyskland og Sverige har ingen af de øvrige nationer oplyst, om man på land har faciliteter til deponering og destruktion af opfisket gas og ammunition. Alene Forbundsrepublikken Tyskland har et særligt anlæg til destruktion af gasammunition. Det er dog ikke beregnet til opfisket gasammunition, men til destruktion af den ammunition, der findes på land i området ved Munster.

Med hensyn til samarbejdet med andre nationer kan jeg oplyse, at det vesttyske forsvar, som efter det foreliggende har det eneste anlæg i Europa til destruktion af krigsgas, i forlængelse af kontakter tilbage fra januar 1984 senest i januar 1985 har meddelt, at kapaciteten på anlægget i Munster er begrænset, og at forbundsværnet har forpligtet sig til så hurtigt som muligt at destruere den gasammunition, der har været oplagret i Munster i årevis.

Forsvarets kontakt med forbundsværnet udmøntede sig i juni 1985 i, at der blev underskrevet en aftale mellem de to forsvarsministerier om vesttysk bistand i sagen. Ekspertter fra forbundsværnet har i øvrigt siden december 1984 bistået forsvaret med rådgivning om og vejledning i behandling af gasammunition. Ekspertter har således flere gange været på besøg på Bornholm, ligesom der har været flere danske besøg på anlægget i Munster. Der er herudover udvekslet en lang række oplysninger og erfaringer, og der imødeses yderligere drøftelser med tyskerne.

Endelig har miljøministeren her i efteråret 1985 i forlængelse af de drøftelser, forsvaret havde med svenske myndigheder i vinter, taget kontakt til sin svenske modpart om samarbejde om bortskaffelse af gasammunition.

on. Noget konkret resultat foreligger endnu ikke.

Skal jeg afslutningsvis skitsere en videre handlingsplan vedrørende nyopfisket gasammunition, må det første skridt være en afklaring af, hvilken betydning gasammunitionen i havet har for havmiljøet. Såfremt det viser sig, at der er uacceptable risici forbundet med den dumpede gasammunition, bør der søges en international løsning.

Forsvaret overvejer endvidere yderligere undersøgelser af farligheden af nyopfisket gasammunition.

Hvis ikke de øvrige lande, hvis fiskere også udsættes for faren ved opfiskning af gasammunition, ønsker at løse problemet, kan vi i Danmark se os henvist til at overveje en rent dansk løsning, og her er det regeringens umiddelbare opfattelse, at det næppe kan være ønskeligt at lave permanente deponeringer på land og dermed bare overlade problemerne til vores efterkommere.

Det eneste land i Europa, der som nævnt hidtil har bygget destruktionsanlæg, er Vesttyskland, og anledningen hertil var en anden, end den vil være i Danmark. Et anlæg som det tyske vil i dag skønsmæssigt koste mellem 100 og 200 mill. kr. i anlæg og årligt ca. 30 mill. kr. i drift. Det tyske anlæg er først og fremmest dimensioneret ud fra hensynet til sikkerheden for betjeningspersonel og de omkringboende og dernæst ud fra hensynet til miljøet. Kapaciteten har således ikke været afgørende ved konstruktionen. Det skal også tilføjes, at det tyske anlæg er beregnet til den gasammunition, der ligger i området lige ved fabrikken, og der er således normalt ikke tale om at transportere gasammunition gennem bebyggede områder til fabrikken.

Ved et eventuelt dansk destruktionsanlæg bør man heller ikke gå på kompromis med sikkerheden, men samtidig bør kapaciteten dog ses i sammenhæng med, at der kun opfiskes de nævnte 1-2 t om året ud af de ca. 50.000 t eller i hvert fald op mod 50.000 t, der ligger i Østersøen. Så kan man jo selv regne ud, hvornår problemet vil være løst, og hvilken betydning det i øvrigt måtte have for havmiljøet.

Jeg skal helt undlade her at pege på, hvilke vanskeligheder der naturligvis ville være ved at udpege det område, hvor et sådant anlæg og et eventuelt tilhørende havneanlæg skulle placeres, men indtil de ovennævnte

[Forsvarsministeren]

undersøgelser er afsluttet og forholdene i det hele er afklaret, finder regeringen ikke grundlag for at ændre den nuværende praksis, hvorefter farlig gasammunition nøddumpes, mens øvrig gasammunition bringes forsvarligt i land og gas uden sprængstof vil kunne afbrændes på Kommunekemi.

Med denne – indrømmer jeg – lange redogørelse finder jeg, at der er skabt så megen klarhed over de problemer, der er knyttet til gasammunitionsproblematikken, som det i dag er muligt, og jeg skal derfor anbefale, at folketinget tilslutter sig de synspunkter, som ligger i denne besvarelse.

Forhandling

Margrete Auken (SF):

Jeg skal først senere komme ind på de mange modsigelser og uklarheder, der var i forsvarsministerens svar, og her koncentrere mig om Danmarks miljøpolitik først og fremmest i internationale sammenhænge, da det er det overordnede politiske synspunkt for denne sag.

Det er ikke så frygtelig længe siden, miljødebatten sivede ind i det officielle system, godt 10 år. Man kan ikke sige, vi har nået særlig blomstrende resultater i løbet af disse år, hverken herhjemme eller på det internationale plan. Men et af de steder, hvor der dog er sket noget, er i de internationale havkonventioner, især på dumpningsområdet.

Den forurening, der sker ved dumpning, kan synes beskeden, især hvis man sammenligner den med de tusindvis af tons gift, der vælter ud i havet gennem industri- og byspildevand og gennem landbrugets forureninger. Alligevel er der noget ved dumpninger, der gør dem rigtig ondartede, nemlig den måde, hvorpå man bare sejler væk med det, man ikke vil have inden for sit eget område. For væk er ikke væk. Havet sletter aldeles ikke alle spor, men husker og gemmer, og påmindelsen om de forrige årtiers sløseri er begyndt at komme. De allieredes dumpning af den tyske gasammunition i Østersøen efter krigen vender tilbage til os med stadig større hyppighed for nu at nævne et nærliggende eksempel. Også Nordsøens dumpninger møder os, og vi spørger, hvornår f.eks. de radioaktive dumpninger i Atlanterhavet kommer tilbage til os. Måske først om mange generationer, men det er jo lige galt for det.

Det giver derfor god mening at sætte hårdt ind over for dumpninger. Jeg tror også, at kampagnerne mod dumpningerne tvært imod at bortlede opmærksomheden fra spildvandsudledninger o.lign. skærper opmærksomheden over for dem. At få stoppet dumpninger er små, men vigtige skridt i den rigtige retning. Danmarks politik i dumpnings-spørgsmål har da også under skiftende regeringer været i front, og det har vi grund til at være stolte af. I de senere år har vi til og med kunnet glæde os over, at vi ikke alene har fået følgeskab af de øvrige nordiske lande, men også af en række andre lande, som tidligere forholdt sig uhyggelig afslappet til sagen: Vesttyskland, Holland og til dels Belgien er det vigtigt at fremhæve.

Sammen har vi faktisk opnået gode resultater. I Londonkonventionen, der som nævnt er den overordnede konvention, er det lykkedes at få sat en stopper for dumpningen af lav- og mellemradioaktive affaldsstoffer. Det er ganske vist ikke sikret endnu, men vi har gjort gode fremskridt, og Danmark har ligget i spidsen sammen med de nordiske lande, Spanien og en række andre lande, ikke mindst de truede østater i Stillehavet. England, en af de helt store skurke i disse spørgsmål, modsætter sig det, men faktisk er dets dumpninger gået i stå, bl.a. fordi Greenpeace har lavet fremragende koordineringsarbejde mellem stater, politikere og miljøorganisationer internationalt og de engelske sømænd, som simpelt hen har nægtet at udføre dumpningerne.

I Londonkonventionen er det ligeledes lykkedes at få standset planerne i flere lande, især USA, om at deponere højradioaktivt affald under havbunden. Også den sag svæver endnu. Men indtil videre har man altså flertal for en resolution, der fastslår, at havdeponering er dumpning, og kan vi holde den fast, bliver planerne om at løse atomaffaldsproblemet på denne absurde måde umuliggjort, fordi højradioaktive stoffer er på liste 1 ligesom i øvrigt alle de stoffer, som ministeren så frejdigt vil dumpe, og som derfor altså ikke må dumpes. Der skal et stort flertal af medlemslande til for, at denne klassifikation ændres, og det flertal kommer forhåbentlig aldrig.

I Oslokonventionen, der regulerer den havbaserede forurening af Nordsøen, kæmper Danmark en knap så succesfuld kamp

[Margrete Auken]

for at stoppe havafbrænding af kemisk affald. Ifølge den danske havmiljøpolitik er havafbrænding forbudt, men mange lande tillader det stadig. Arbejdet på at vinde denne sag skulle gerne have fremgang.

Også i en række andre miljøsager er Danmark i spidsen, men jeg har nævnt disse tre, fordi de alle har forbindelse til vores problemer i Østersøen. I Østersøkonventionen er al dumpning forbudt, og den lov skal overholdes. Prøv at forestille jer virkningen, hvis vi alligevel ser igennem fingre med dumpningen, når den først foregår hjemme hos os selv, hvor reglerne oven i købet er strengere. Var jeg leder af den engelske forhandlingsdelegation til Londonkonventionen, ville jeg imødesee festlige dage på de næste møder, når danskerne skulle hænges ud for dobbeltmoralen. Eller tænk, hvis de planer, der har været luftet om at støbe gassen ind i beton og lægge den et eller andet sted i havet, nåede frem til amerikanerne: nå, så danskerne mener ikke, at havdeponering er dumpning, hvis det bare foregår hjemme hos dem selv. Det ville være yndigt. Man kan ligefrem høre, hvordan champagnepropperne ville springe i den amerikanske atomindustri.

Eller hvis vi tillod destruktion af gassen til søs. Så kunne vi godt skyde en hvid pind efter alle ønskerne om at få stoppet havafbrændingen inden for Oslokonventionen. Eller hvis vi fortsatte med, som forsvarsministeren åbenbart ønsker, at brække nødrretsbestemmelserne af led, så de kom i rutinemæssig anvendelse. Munden ville være lukket på de danske delegationer til møderne i de internationale konventioner, og de små fremskridt, der her er gjort, ville være tabt. Vi ville blive bombet tilbage til 1970-stadiet. Det kan hverken vi eller vore efterkommere være tjent med. Og miljøministeren skal have ros og tak for at have holdt dette fast op imod den forsvarsministerielle arrogance og ulovlighed.

Men hvordan håndterer de andre lande under Østersøkonventionen dette problem? Så vidt vi kan læse os til det i det materiale, vi har fået tilsendt, og som fru Anne Grete Holmsgård har fået gennem aktindsigt, tyder en del på, at de knap nok kender det. Det er i høj grad et dansk problem. Det er dog værd at mærke sig, at svenskerne har fastlagt en ganske skrap politik, hvor alt opfisket skal på land, hvis kystbevogtningen kommer

til stede, uanset hvad der er i bomberne. Måske er svenskerne lidt uforsigtige, hvad angår fiskernes håndtering af bomberne. I betragtning af, at de eneste ulykker, vi kender med sennepsgas, stammer fra direkte berøring med gassen – og der er faktisk sket 200 ulykker – finder vi nok, at de regler, miljøministeriet hos os har insistet på, om, at sennepsgassen kun må håndteres af eksperter, er mere forsvarlige end de svenske bestemmelser om, at fiskerne selv må vippe den gas over bord, der er havnet oven på dækket.

Det er også værd at mærke sig, at vesttyskerne er på linje med miljøministeren. I et brev fra den vesttyske miljøminister Zimmermann af 8. oktober i fjor til vores miljøminister skriver han:

»Jeg er ligesom De af den opfattelse, at dumpning af kemiske krigsmidler i havene under alle omstændigheder bør undgås, hvilket også udelukker endnu en nedsænkning af giftgasfund, som stammer fra anden verdenskrig.«

Og senere i brevet står der:

»Også ud fra et miljømæssigt synspunkt er en central destruering af giftammunition efter udskillelse af sprængstoffer at foretrække fremfor en varig deponering.«

På dette punkt er vi så for en gangs skyld enige.

Tyskerne har flere gange erklæret sig villige til at hjælpe os, men forsvarsministeren vil ikke ud med de fællesaftaler, og når vi spørger, hvad de går ud på, smider han en røgbombe ud, så det næsten er umuligt at se, hvad sagen forestiller. Fru Anne Grete Holmsgård vil i sit indlæg komme nærmere ind på hele forsvarsministerens behandling af sagen og af os i miljøudvalget, men en enkelt lille vinkel har jeg lyst til at trække frem.

Hvis ministeren selv troede på, at den største risiko er sprængfaren, hvor vi altså mener, at gassen er det farligste, hvilket også de hidtidige erfaringer klart peger på, hvis han altså virkelig troede på, at sprængningsrisikoen var den største trussel, så burde regeringen omgående have indført fiskeriforbud i området. Jeg er ked af, at statsministeren ikke er her og hører det, for jeg har indtryk af, at statsministeren ikke kender sagen. Det kunne jeg høre af de bemærkninger, der kom derfra. Fiskernes liv og helbred er virke-

[Margrete Auken]

lig på spil, hvis disse sikkerhedsbestemmelser skal overholdes, for de er saglige.

Vi kan vel ikke udsætte den bornholmske fiskerflåde for at blive sprængt i luften, og den mest hårdhændede behandling af bomberne, hr. forsvarsminister, er uden sammenligning den, de udsættes for, når de fiskes om bord. Men af såvel ministerens som af fiskernes praksis fremgår det, at ingen af dem tror på denne fare. Mere bekymringsvækkende er det så, at ministeren heller ikke tror på berøringsfaren, for den er reel og vel-dokumenteret. Men ministeren er i det hele taget en mand af manglende konsekvens og af en ganske stor portion kynisme, i hvert tilfælde over for den danske miljøpolitik.

(Kort bemærkning).

Anne Grete Holmsgård (VS):

Jeg vil godt sige, at forsvarsministerens konklusion ikke var opmuntrende. Forsvarsministeren sagde, og folketinget må undskylde, hvis det ikke er helt ordret citeret:

»Indtil disse undersøgelser ligger færdige, finder regeringen ingen grund til at ændre den nuværende praksis med, at farlig gasammunition nøddumpes, mens øvrig gasammunition bringes i land.«

Ja men det er netop den situation, vi er utilfredse med og har været utilfredse med i over et år, og når vi har rejst denne forespørgsel, er det selvfølgelig, fordi vi ønsker, at der skal handles nu. Det er ikke bare VS, og det er ikke bare SF, men det er et flertal her i folketinget, som har ønsket at give miljøministeren den opbakning, han har brug for for at forhindre, at forsvarsministeren fortsætter med at føre sin egen selvstændige miljøpolitik på tværs af havmiljøloven og på tværs af de internationale konventioner.

Jeg vil i overensstemmelse hermed på vegne af VS, SF, det radikale venstre og socialdemokratiet fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden.

»Folketinget opfordrer regeringen til hurtigst muligt og senest den 1. marts 1986 at sikre,

– at havmiljølovens totalforbud mod dumpning i Østersøen håndhæves, dvs. at de rutinemæssige »nøddumpninger« af gasammunition standses,

- at det midlertidige depot i Almindingen færdiggøres,
- at undersøgelsen om gasammunitions sprængfarlighed færdiggøres,
- at der – i overensstemmelse med resultaterne fra ovennævnte undersøgelse – sikres forsvarlig håndtering af alle typer gasammunition til og i havn samt forsvarlig transport fra havn til depot, således at evakueringer undgås,
- at nyopfisket gasammunition bringes i land og opbevares her med henblik på senere adskillelse og destruktion,

samt sikre, at der inden den 1. april 1986 er udarbejdet et realistisk projekt for et adskillelsesanlæg inklusive en økonomisk opstilling over udgifter til et sådant anlæg.

Folketinget går herefter over til næste sag på dagsordenen.«

Formanden:

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Dette forslag indgår nu i forhandlingen.

Svend Andersen (S):

Jeg skal indledningsvis takke forsvarsministeren for besvarelsen og for redegørelsen for, hvad der er foregået indtil nu, og herunder også for den vejledning og bistand, der i alle de år, hvor sennepsgassen har været kendt i Østersøen, er blevet givet til fiskerne. Der er vel ingen tvivl om, at når det er gået så godt i alle de år, så skyldes det bl.a., at man har fået den gode bistand fra forsvarsministeriet.

Stort set har man jo klaret alle disse problemer, uden at der har været alt for store og alvorlige uheld, og disse forhold skulle jo meget gerne kunne fortsætte. Situationen har været den, at indtil for 2 år siden blev al opfisket sennepsgas igen udlagt og måske ikke i alle tilfælde under lige stor kontrol, og derved er der sket en spredning af gasbomberne med risiko for senere og endnu farligere situationer ved genopfiskning. Beslutningen i 1983 om, at der ikke mere måtte gendumpes, har medført reaktioner af forskellig art. Ud fra miljømæssige og aftalemæssige hensyn er en beslutning om ikke at gendumpe rigtig.

Vi kan ikke undlade at tage stilling til problemet og bare overlade det til vore efterkommere. Men farligheden i forbindelse med

[Svend Andersen]

opfiskning af en gendumpet gasbombe er jo også øget væsentligt. Beslutning om, at kun nøddumpning i havmiljølovens forstand må finde sted, må følges op af en række foranstaltninger af sikkerhedsmæssig art, foranstaltninger, der sikrer en adskillelse af sprængstof og gasarter før en endelig destruktion, og det er den almindelige opfattelse, at denne del af opgaven ikke er fulgt tilfredsstillende op.

Jeg har tidligere gennem folketingets spørgetid spurgt, hvornår en endelig løsning måtte foreligge, og man har hver gang sagt, at en løsning lå lige om hjørnet, og hjørnet har altså vist sig at være lidt længere væk, end man almindeligvis måtte antage.

Ilandbringningen af gasammuniton og den måde, den har været opbevaret på, har vakt stor bekymring hos den lokale befolkning, og man må stille sig selv spørgsmålet, om viljen til at løse problemet har været til stede, eller om opgaven har været for stor. I hvert fald er vi kommet i den situation, at usikkerheden med hensyn til, hvad der skal ske, og hvornår der sker noget med den ilandbragte ammunition, har gjort ilandbringning upopulær, og det er lykkedes for ministeren at få stor forståelse for at lade gassen blive ude i havet. Det er meget enkelt at fremkomme med bemærkninger om, at når der nu ligger 50.000 t og der kun opfiskes 2 t om året, ja, så vil der jo gå 25.000 år, før det hele er fisket op, og det er jo næsten ikke til at leve med. Det er klart, at hvis man kunne gøre det så enkelt, så var problemet vel ikke noget problem. Men de 2 t og måske mere, der vil blive fisket op, vil jo blive farligere og farligere i takt med, at tiden går og man risikerer, at det er tidligere opfiskede gasbomber, man igen får fat i.

Spørgsmålet er, om dette er en stor miljø-sag. Det er klart, at det er det på længere sigt. Helt stor ville den selvfølgelig være, hvis man gik i gang med at sige, at nu skulle al gas opfiskes ved en direkte opfiskning efter gas. Mindre er problemet selvfølgelig, når der kun er den gas, der opfiskes ved jævnt fiskeri. Men derfor er det alligevel vigtigt og afgørende, at vi sikrer, at beslutningen om, at opfisket gasammuniton ikke må gendumpes med hensyntagen til den force majeure-bestemmelse, som findes i havmiljøloven, medfører en snarlig løsning, således som det

fremgår af den stillede dagsorden, og som der lægges op til i dagsordensforslaget.

Ministerens pegede jo i besvarelsen selv på løsninger. Det er blot tidsfølgen, vi er uenige om. Vi har allerede indgået internationale aftaler, og vi har her i folketinget fulgt disse aftaler op med en vedtagelse af loven om beskyttelse af havmiljøet. Der står blot i punkt 1 i dagsordenen, at det skal overholdes, og hvis det ikke havde været folketingets mening, at det skulle overholdes, så ville man ikke have indgået de internationale aftaler eller have vedtaget lov om beskyttelse af vores havmiljø.

Ministerens har jo også selv i sin besvarelse været inde på, at det midlertidige depot i Almindingen skal stå færdig omkring 1. januar 1986, og det svarer jo til dagsordenens punkt 2. Ifølge punkt 3 skal forsvaret overveje yderligere undersøgelse af gasammunitonens farlighed, og det er blot det, også vi peger på; denne undersøgelse må gøres færdig, så vi hurtigt kan komme videre på de øvrige områder. At der sker en forsvarlig transport i land og alle steder, hvor man transporterer og beskæftiger sig med gasammuniton, ja, det må vel være en selvfølge.

Endelig skal den ilandbragte gasammuniton opbevares i det midlertidige depot. Det eneste formål med depotet er vel at opbevare den ilandbragte gasammuniton, men dog kun så kort tid som muligt. Det afgørende er, at vi, som der peges på i punkt 6, får en hurtig afgørelse om et realistisk projekt for et endeligt adskillelsesanlæg, således at den endelige destruktion kan komme til at finde sted på en forsvarlig måde. Det må jo også være i regeringens interesse og i overensstemmelse med den holdning, som der er lagt op til fra regeringens side. For som ministeren jo selv sagde det i sine afsluttende bemærkninger, kan vi ikke lave permanente depoter. Det kan vi hverken lave i havet eller på land, og vi kan ikke overlade problemet til vore efterkommere. Det er derfor, vi ønsker at få en klaring og en snarlig løsning på problemet.

Houe (KF):

Efter den gang propaganda uden særlig tilknytning til dagsordenen, som fru Margrete Auken kom med i sit indlæg, skal jeg holde mig strengt til emnet.

[Høje]

Efter alt, hvad der foreligger af oplysninger fra såvel tyske myndigheder som allierede besættelsesmyndigheder, er der i tiden kort efter krigen, ja, endda før krigens afslutning, kastet uhyre mængder af krigsforsyninger, herunder giftgasammunition, i havene omkring Danmark. De farer, der er forbundet med at opfiske krigsgas, må absolut ikke undervurderes. Fiskerne, som kommer i direkte kontakt med ammunitionen, er naturligvis mest udsat. Dernæst er forsvarets personel ved dets indsats til hjælp for fiskerne også særdeles udsat for risiko, og jeg vil gerne i den forbindelse udtrykke min store påskønnelse af den uegennyttige indsats, der er udøvet af forsvarets, civilforsvarets, politiets og de kommunale myndigheders personel for at hjælpe fiskerne med denne store og meget ubehagelige opgave.

Ilandbringning af giftgas, som siden 1983 har fundet sted på Bornholm, før 1983 med henblik på genudlægning, har ikke indtil nu – heldigvis da – givet anledning til gener for befolkningen, men skulle ulykken ske og en større eller mindre mængde gasammunition eksplodere, kan skaderne på lokalbefolkningen antage forfærdende dimensioner.

Med baggrund i det her nævnte og i det i ministerens redegørelse anførte om muligheden for ilandbringning af eksplosionsfarlig giftammunition kan jeg ikke se, at vi har anden mulighed end at genudlægge farlig giftammunition. Gas uden sprængstof kan man naturligvis godt ilandbringe og destruere, men det er min opfattelse, at vi er en lille smule for hurtige til at pådrage os uoverskuelige problemer. Ingen kan med sikkerhed sige, hvilke konsekvenser der er ved at lade gassen blive i havet. På den anden side ved vi, at ammunitionen – 30.000–50.000 t er nævnt – uanset at vi destruerer 1–2 t om året, engang, når granaterne er gennemtæret, vil slippe gassen ud i havet. Det kan ingen af os forhindre, end ikke det danske folketing.

Af miljømæssige hensyn er det naturligvis ønskeligt at undgå genudlægning, men hensynet til fiskerne, forsvarets personel og ikke mindst den bornholmske befolkning må gå forud for alt andet. Med vor manglende viden om gassens virkning på havmiljøet vil det nok være klogt at prioritere andre miljø-sager højere end den halvtredsindstyvendel af en promille af giftgassen, vi hidtil har fisket op og lagt i depot.

Vi bør under alle omstændigheder afvente de undersøgelser, der i øjeblikket foregår vedrørende giftgassens virkning på havmiljøet.

Jeg vil gerne stille et par spørgsmål i henhold til det af ministeren i redegørelsen nævnte.

Ministerens nævnte, at den procedure, der anvendes, er i overensstemmelse med justitsministeriets fortolkning af regler og love. Kan og vil ministeren underbygge sit synspunkt?

I forbindelse med diskussionen om giftgassen har nødvendigheden af at etablere sikkerhedszoner på land været nævnt. Zonen skulle være på ca. 1 km til nærmeste beboede område. Kan ministeren oplyse, hvor sådanne sikkerhedszoner med den nævnte afstand kan tænkes at komme ind i billedet? Jeg har naturligvis fuld forståelse for, at civilbefolkningens sikkerhed kommer i første række.

Sønderby (V):

Den forespørgsel, der er stillet her, har allerede fået to af forespørgerne herop, og det gennemgående tema hos forespørgerne har været, at de følte sig forpligtet til at støtte miljøministeren over for forsvarsministeren. Jeg synes, at hvis de to forespørgere havde lyttet til forsvarsministerens redegørelse, ville de have opdaget, at den var afleveret på den samlede regerings vegne. Det kan godt være, at jeg har misforstået det, men så kan det måske blive rettet.

Hvordan sikrer vi, at dumpningen af gasammunition omkring Bornholm vil ophøre? spørger man. Jeg synes, at både miljøet og sikkerheden er tilgodeset. Jeg synes, at den redegørelse, vi har fået af forsvarsministeren, i allerhøjeste grad har både historisk forkla- ret situationen, sagt, hvad der er blevet gjort, og også sagt noget om, hvad man vil gøre. Jeg synes derfor, at tingene er sat på plads, og at vi godt kunne slutte denne debat, men det ser det ikke ud til vil ske.

Vi har i miljøudvalget i øjeblikket en ret indgående debat om, hvad vi skal prioritere højest: erhvervsvirksomhederne eller miljøet. I denne situation er det ikke virksomheder, man diskuterer; man diskuterer menneskeliv og sikkerhed for den befolkning, der er på Bornholm, og så må miljøet diskuteres en anden gang.

[Sønderby]

Baggrunden for den debat, vi har i dag, ligger, som ministeren sagde, helt tilbage til efterkrigstiden og er de udkastninger, de dumpninger, der skete under kommando af sovjetiske myndigheder i Tyskland. Ansvarer kan altså placeres dér, men det er der åbenbart ikke noget at gøre ved på nuværende tidspunkt.

Der ligger 36.000–50.000 t omkring Bornholm, og de har ligget der i snart 30 år; kun 1–2 t fiskes op om året.

Indtil 1983, altså også i årene med socialdemokratiske regeringer – og jeg kan se, at der sidder en af ministrene fra disse socialdemokratiske regeringer i salen endnu – også regeringer med radikal støtte, har man gendumpet gassen, uden at nogen, ej heller SF eller VS, har råbt gevalt.

I 1980 fik vi loven om havmiljø. Det var i øvrigt den første sag, jeg fik. Vi indgik forlig om havmiljøloven, men dengang drøftede vi ikke ret meget dumpninger og gasammuniton på Bornholm, selv om fiskerne også dengang fik noget op, klippede garnene og lod det falde ned igen. Dengang var det intet problem. Det er, som om det først i denne regerings tid er blevet et problem.

De mængder, der bortskaffes af forsvaret, bortskaffes, som forsvarsministeren også sagde, uden lovmæssigt grundlag og uden forpligtelse, og jeg synes, jeg vil tilslutte mig den socialdemokratiske ordfører, der sagde, at han syntes, man herfra skulle sige tak til forsvaret for den indsats, det har gjort i årenes løb og stadig væk gør, også i denne regerings tid, for at klare problemerne vedrørende sennepsgassen ved Bornholm.

Sagen om sennepsgas blev altså først aktuell i denne regerings tid, og jeg må spørge: hvorfor? Hvorfor har forslagsstillerne, som for alles vedkommende har været i folketinget i temmelig lang tid, ikke rejst spørgsmålet før og prøvet at løse det? Det er vel, vil man sige, fordi man ikke har været klar over, hvor farligt det var og er, når det bliver opfisket. Det er måske ulykken med de færøske fiskere for cirka et års tid siden, der har sat diskussionen i gang. Det skal jeg ikke kunne sige. Men hvor farligt er det, når det ligger på bunden af havet? Hvor farligt er det for havmiljøet? Det ved vi ikke ret meget om. Der foreligger nemlig ingen videnskabelige undersøgelser af sennepsgassens virkning på havmiljøet, men man er i gang med at lave

nogle. Som forsvarsministeren sagde, er havforureningslaboratoriet i fuld gang med forsøg. Hvad sker der, når sennepsgassen bliver i havet, eller når den i nødsituationer bliver lagt ned igen? Havde det ikke været mere fornuftigt at vente med denne forespørgsel, til disse resultater forelå? Så kunne man have drøftet og prøvet at tage stilling til det. Man kunne måske også finde en anden måde at deponere gassen på, pakke det ind i beton eller andet. Der foregår jo en masse undersøgelser, og derfor synes jeg, at denne forespørgsel er kommet for tidligt.

Denne regering har jo ikke ligget på den lade side. Den 7. februar 1985, det er næsten et år siden, blev – skal jeg sige til de to ærede forespørgere – forsvarsministeren og miljøministeren enige om en handlingsplan med det formål at klare problemerne med sennepsgassen. Venstre er tilfreds med denne handlingsplan og også med den måde, som forsvarsministeren sammen med miljøministeren har klareret disse problemer på, både ved at fremskynde en samlet vurdering, som ministeren også var inde på, og ved med de andre Østersølande at diskutere, hvordan man kan behandle gassen og prøve at få en international løsning, for vi skal jo også se på, hvordan Sverige – det har fru Margrete Auken været inde på – løser problemerne. Men hvordan løser Polen problemerne? Hvordan løser Østtyskland problemerne? Hvordan bliver i det hele taget miljøproblemerne i de østeuropæiske lande klareret? Det springer man let hen over. Vi skal også vurdere de tyske eksperter's hjælp, og vi skal vide, om den gasammuniton, der opfiskes, indtil anden beslutning træffes, skal vurderes af forsvarets eksperter med henblik på neddumpning – det er det, der sker – eller det skal bringes i land. Og en eventuel ilandbringning skal ske både med sikkerhed for fiskerne, for befolkningen på land og senere for de folk fra forsvaret, der skal klare problemerne.

Forsvarsministeren sagde til slut, at hvis de øvrige lande ikke ønsker at løse problemerne, ville man i regeringen overveje en rent dansk løsning, og jeg synes, det er en klar melding fra den samlede regerings side, at hvis de andre lande ikke vil være med til at prøve at klare disse problemer, er man villig til at overveje en rent dansk løsning, men ikke ved at lave permanente deponerin-

[Sønderby]

ger, for så overlader man jo bare problemerne til vore efterkommere.

De områder, som indtil nu har været anvendt som lagre, ligger inde midt på Bornholm, og det vil sige, at der er fare både for fiskerne, for den befolkning, der bor i det område, hvor transporten foregår, og endelig for de mennesker, der bor, hvor depoterne bliver placeret. Så sent som i dag har jeg fået at vide af amtsborgmesteren på Bornholm, at et ældre ægtepar må flytte nu, fordi man ikke tør garantere for deres sikkerhed dér, hvor de bor, og så må de altså flytte. Derfor er det vigtigt, at vi skaber sikkerhed og ikke problemer for befolkningen derovre.

Ingen skal være i tvivl om – det har de mange debatter også vist, sidst da vi havde havmiljødebatten i 1980 – at venstre vil være med til at sikre havmiljøet. Vi stemte for loven, men vi ved ikke nok endnu til, at vi kan løse disse problemer, og derfor vil vi da opfordre til og ønske og håbe, at forsvarsministeren sammen med miljøministeren vil arbejde videre med den handlingsplan, som man har lavet.

Venstre kan altså tilslutte sig de afsluttende bemærkninger i forsvarsministerens svar. Det skal undersøges, om gasammunitionen, når den bliver liggende nede på havbunden, skader miljøet, og undersøgelserne vedrørende granaterne og det hele skal være afsluttet, inden regeringen har grundlag for at afgøre, om den vil ændre den nuværende praksis, hvorefter man, som det er blevet nævnt, neddumper farlig gasammunition. Det er ikke, som fru Margrete Auken sagde, »tvivlsomme dumpninger«. Hver eneste sag bliver, som ministeren var inde på, vurderet, og i nødsituationer, hvor der er fare for menneskeliv, bliver gassen dumpet, ellers bringes den i land, men den skal også kunne bringes forsvarligt i land.

Jeg vil til slut sige, at venstre har hermed ikke skubbet miljøet til side og valgt den letteste løsning. Vi prioriterer bare Bornholms befolkning og forsvarets folk højere end miljøet. Jeg er udmærket klar over den bemærkning, som fru Margrete Auken havde til statsministeren, som ikke var her, for statsministeren sagde lige til mig, da han gik forbi: hvad nu, hvis der går 100 mennesker til på Bornholm, når man bringer disse ting ind? Bornholm er tæt beboet, og derfor er det ik-

ke lige sagen bare at sige, at det skal bringes i land.

Den bornholmske amtsborgmester sagde til mig i dag, da jeg snakkede med ham: hvad er vigtigst for folketinget, er det torskerne i Østersøen, eller er det bornholmerne? Jeg synes, at den måde, regeringen har tacklet disse problemer på i et samarbejde mellem forsvarsministeren og miljøministeren, garanterer, at vi sikrer befolkningen først, men miljøet må heller ikke lide ved det. Det er vi tilfreds med.

(Kort bemærkning).

Anne Grete Holmsgård (VS):

Spørgsmålet om sikkerheden skal jeg vende tilbage til i mit generelle indlæg, men jeg vil lige sige til hr. Sønderby, som spurgte: havde det ikke været mere fornuftigt at afvente resultatet af disse undersøgelser? Nej, ikke når det gælder havmiljøundersøgelsen, for den handler om den mulige skadevirkning af de op til 50.000 t, der ligger ud for Bornholm på havbunden, og ikke om de 1–2 t, der fiskes op årligt. Det gør vores dagsorden til gengæld, og deri er den undersøgelse med, der har relevans her, nemlig undersøgelsen af sprængfarligheden af ammunitionen, for vi vil da naturligvis ikke udelukke, at der kan komme nye oplysninger, som så naturligvis skal indarbejdes i de regler, der skal sikre, at gasammunitionen kan transporteres forsvarligt i havn, til havn og til depot, hvilket ikke sker i øjeblikket, fordi man simpelt hen overlader det til fiskerne, altså til civile personer, at dumpe. Det er totalt uforsvarligt.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Det er lige i forbindelse med det, fru Anne Grete Holmsgård sagde, for at der ikke skal være nogen tvivl.

Der er ingen grund til med henblik på dumpningerne at undersøge, hvorvidt man må det, for det må man ikke. Jeg vil godt læse op fra liste 1 til Londonkonventionen: »Det, der her er omfattet af globalt dumpningsforbud, er organiske halogenforbindelser« – dem er der adskillige af her – og så står der under punkt 7, stadig væk liste 1 »... materialer i levende tilstand og stoffer

[Margrete Auken]

i enhver tilstandsform, fast, flydende, delvis flydende og i gasform, fremstillet til biologisk og kemisk krigsførelse«. Det er klinkende klart.

Så vil jeg lige sige om den internationale løsning, som jeg også hørte forsvarsministeren lufte, at det er en af de syltekrukker, som sættes frem. Her er vi igen ude for, at den bornholmske befolkning gøres til grin i denne sag. De andre lande har faktisk ikke problemet, det ligger i det danske område, og vi kan jo se på de svar, vi har fået ind, at det er marginalt hos de andre, derfor vil det være vanvittigt at afvente deres reaktioner.

Men der er også noget, der tyder på, at vi vildleder vores omgivelser. Jeg kan se her – det er ganske vist et år siden, så jeg håber, der er klarere besked til svenskerne siden – at der i den svenske rigsdag er blevet sagt følgende formidable sætning: »Danskerne har derimod et stort problem« – altså i modsætning til svenskerne – »i 1984 har man fået 40–50 bomber op eller hele 2 t. Danskerne har også omtalt, at de har nøddumpet bomber, men det er kun i nogle ganske få tilfælde, at det er sket, ifølge de oplysninger, vi har fået fra Danmark«. Jeg håber, at forsvarsministeren senere her vil gå op og fortælle, at man har orienteret om, at man har nøddumpet revl og krat siden hen – undtagen 3 bomber.

(Kort bemærkning).

Sønderby (V):

Fru Anne Grete Holmsgård sagde, at de undersøgelser, der blev foretaget på havlaboratoriet, kun drejede sig om de 50.000 t, der lå på bunden, og ikke om de 2 t, der blev lagt ned igen. Dertil må jeg sige, at undersøgelsen vil jo gælde på samme måde for de 50.000 t som for de enkelte kilo, der blev nøddumpet, efter at forsvarets folk havde undersøgt dem.

Nu henviser fru Margrete Auken igen til Londonkonventionen og læser op af den både forlæns og baglæns, men fru Margrete Auken har ikke fortalt mig, hvorfor det først er blevet aktuelt i det sidste år, hvorfor fru Margrete Auken ikke under forhenværende regeringer har rejst dette spørgsmål, så vi havde fået taget fat på det, for så havde de undersøgelser, som vi nu henviser til at vi skal vente på, været afsluttet, og vi var kom-

met videre. Jeg har ikke været klar over disse ting, fordi det er gået stille og roligt, og der har ikke været nogen problemer, før ulykken med de færøske fiskere skete.

I alle andre situationer er fru Margrete Auken vældig opsat på at få internationale løsninger, men her passer internationale forhandlinger, internationale diskussioner og internationale handlinger ikke, derfor afviser fru Margrete Auken det.

Formanden:

Der er en hel masse ordførere, der gerne vil have lejlighed til at komme ind i debatten. Jeg har endnu tre korte bemærkninger, og det bliver så de sidste i denne omgang.

(Kort bemærkning).

Svend Heiselberg (V):

Jeg vil gerne spørge fru Anne Grete Holmsgård og fru Margrete Auken, hvem der skal vurdere, om det er farligt at have det skidt om bord. Hvis det er sådan, at fiskerne skønner, at det er mest fornuftigt at smide det ud igen, at de eventuelt kan komme til skade ved at have det om bord, måske i dårligt vejr, hvem skal så bedømme, om de skal smide det ud? Det skal fiskerne selvfølgelig, det har de altid gjort, og det vil de selvfølgelig fortsætte med at gøre, uanset hvad folketinget beslutter om denne sag her. De, som har et vist kendskab til fiskeriet, må i hvert fald efter min mening konstatere, at dette ting ikke har ret meget forstand på det. Fiskerne skal naturligvis smide gassen ud igen, hvis de skønner, at den er farlig, det har de altid gjort, og jeg håber, at de vil fortsætte med at gøre det.

(Kort bemærkning).

Anne Grete Holmsgård (VS):

Hr. Svend Heiselberg må have mig undskyldt, men jeg vil lige koncentrere mig om miljøordførerne et øjeblik, for der er temmelig mange ting at svare på.

Hr. Sønderby spurgte, hvorfor vi ikke havde rejst denne sag under den tidligere regering. Forklaringen er den ganske enkle, at de systematiske såkaldte nøddumpninger er foregået under denne regering og ikke under den tidligere. Da kunne man også godt have kritiseret, at der blev givet tilladelse til gen-

[Anne Grete Holmsgård]

udlægning, men de tilladelser blev faktisk trukket tilbage i efteråret 1983.

Og så vil jeg gerne sige til hr. Sønderby, at nu må han altså skille tingene fra hinanden. Den ene undersøgelse – havmiljøundersøgelsen – handler om eventuelle skadevirkninger af de stoffer, der ligger på havbunden, og hvoraf vi ved at en række er kræftfremkaldende. Det andet handler om, at fiskerne får gasammunition op i deres net, og at dumpe den gasammunition igen er altså forbudt ifølge Londonkonventionen. Jeg vil give hr. Sønderby et eksemplar, så han kan læse den igennem, og bagefter kan han låne den. Det er selvfølgelig det forbud, vi vil have håndhævet.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Jeg er også noget chokeret over hr. Sønderbys afslappede holdning til Londonkonventionen, som faktisk også dækker Østersøområdet.

Så vil jeg lige sige til hr. Svend Heiselberg, at det, der skete indtil efteråret 1983, var, at fiskerne – og det var i og for sig i mange henseender en ganske forsvarlig praksis i forhold til det, der foregår nu – sejlede ind med gassen stille og roligt, og så blev det kørt ind til Vestermarie på åbne lastvogne. Jeg synes, det var en noget sjusket måde, man omgikkes det på, men der skete ingenting ved det i alle de år. En gang imellem, når man havde en tilstrækkelig stor bunke, sejlede man så ud med det og lagde det øst for Christiansø. Det var det, der foregik, og det var det, man havde miljøstyrelsens godkendelse til. Man kan godt sige, at det var kritisabelt både ud fra den ene og den anden konvention og havmiljøloven, og derfor blev det også stoppet, men det var faktisk, hvad der foregik. De dér smiden-ud-systemer er noget, der først er begyndt nu.

Lone Dybkjær (RV):

Da jeg kiggede på talen på et tidligere tidspunkt i dag, under indtryk af at dagsordenen så nogenlunde var bragt på plads, vurderede jeg, at jeg ville komme til at tale omkring dette tidspunkt, måske en anelse før, og det har jeg afpasset talen en anelse efter.

Jeg vil kun præcisere, at Danmark i tidernes løb har underskrevet og ratificeret en

række konventioner, og de to centrale i denne sag er, som det allerede har været nævnt, Londonkonventionen og Østersøkonventionen. På basis af disse blev lov nr. 130 af 9. april 1980 om beskyttelse af havmiljøet bygget.

Londonkonventionen indeholder et alment forbud mod dumpning, men åbner mulighed for visse dumpninger, såsom nøddumpninger. Østersøkonventionen indeholder et totalt forbud, men åbner også mulighed for nøddumpninger. Det er sådan set udgangspunktet for denne diskussion overhovedet, at vi faktisk har underskrevet, ratificeret og vedtaget love, hvorefter vi ikke accepterer dumpning.

Så er der spørgsmålet om nøddumpninger. Der kan naturligvis være tale om, at et skib kommer i nød, og derudover er der tale om fortidens synder, som i høj grad er det, vi diskuterer her i dag. Men der er altså tale om nøddumpninger og ikke om generelle dumpninger i det hele taget, og hvis ikke vi havde villet tage konsekvensen, skulle vi have ladet være med at underskrive disse konventioner.

Så kan man så spørge sig selv, om det i forbindelse med disse nøddumpninger er farligere, at vi tager tingene ind på land, end at vi sætter dem tilbage, og man må naturligvis overveje, om der virkelig er tale om nøddumpning i det enkelte tilfælde. Det er, også på basis af det resposum, vi har fået af justitsministeriet, en konkret vurdering. Der er ikke tale om, at man rutinemæssigt skal smide tingene tilbage.

Så bliver Bornholms befolkning draget ind, og de, der står som dagsordensforslagsstillere bliver nærmest vurderet, som om de ikke vil tage hensyn til den bornholmske befolkning, men kun til miljøet – hvor fiskerne er i denne sammenhæng, fremgår ikke helt klart – og det passer naturligvis ikke, men hele sagen er, hvad bl.a. hr. Sønderby ikke vil acceptere, blevet utrolig forkludret tidsmæssigt. Der skulle naturligvis på et langt, langt tidligere tidspunkt have været taget højde for disse situationer, og i virkeligheden er vi kommet i en slags nødsituation ved, at man ikke i tide har gjort op, hvad man ville, i det øjeblik gassen begyndte at blive fisket op. Det er jo ikke nogen ny sag, og man kunne have begyndt at tage fat på den for lang tid siden.

[Lone Dybkjær]

Man kunne så spørge sig selv, når man har bragt sagen op: hvad skal vi nu gøre? Der er naturligvis ikke andet at sige, end at så må alle sejl sættes til for at løse problemet, og det koster nogle penge. Det hjælper ikke meget med argumentet om, at der ligger 50.000 t derude – og det gør der – for vi har stadig væk vedtaget denne konvention, vi har vidst, at når vi vedtog denne konvention, kom vi til at hive noget op, og vi har accepteret, at vi ikke bare smed det ud igen, medmindre der var tale om nøddumpning. Det vil sige, at vi direkte eller indirekte har vedtaget, at vi vil gøre noget ved det uden hensyn til mængden. Der står ikke noget om, at vi ikke vil gøre noget ved det, hvis det kun er 1 eller 2 t om året. Vi har accepteret dette, og så må vi også tage konsekvensen. Vi mener naturligvis, at det i øvrigt er en konsekvens, der skal tages inden for forsvarministeriets rammer, men det kan vi jo altid komme tilbage til.

Udgangspunktet er altså, at vi har vedtaget disse konventioner, vi har vedtaget, at vi kun vil acceptere nøddumpning, vi er klar over, at der kan komme nogle af fortidens synder op, og i det tilfælde må vi også løse problemet. Det hjælper ikke at henvise til, at det koster nogle penge, og at vi i øvrigt ikke får det hele op. Bevar mig vel, hvis vi skulle til at håndtere det hele!

Nør Christensen (CD):

Jeg håber naturligvis, at det ikke alene glæder formanden for folketinget, men også alle andre, at jeg indskrænker mig til at sige, at centrum-demokraterne tilslutter sig forsvarsministerens redegørelse.

Anne Grete Holmsgård (VS):

Forsvarsministeren sagde på et tidspunkt i sin besvarelse af forespørgslen sådan lidt beklagende: »Selv forsvaret er underlagt naturens love.« Ja, det er muligt, men det lader øjensynlig ikke til, at forsvaret også mener, at det er underlagt dansk lov – her hedder den havmiljøloven – endsige de konventioner, som Danmark har tilsluttet sig. Det synes jeg desværre fremgik med al ønskelig klarhed af det, forsvarsministeren sagde heroppefra.

Jeg vil godt i det følgende koncentrere mig om én ting, nemlig sikkerhedsbestemmelserne, fordi de selvfølgelig spiller en vigtig rolle.

Det er min holdning til denne sag efter at have arbejdet med den i 1 år, efter at have haft aktindsigt i den, efter at have gennemgået den meget nøje, at forsvaret har brugt sikkerhedsbestemmelserne som et politisk presionsmiddel for at få lov til at dumpe senepsgassen og dermed forhindre, at der bliver tale om en varig løsning bestående af en midlertidig deponering på land og derefter en adskillelse af gas og ammunition, sådan at tingene kan destrueres hver for sig.

Jeg indrømmer, at det er smart, fordi det selvfølgelig udadtil har skabt det billede, at det virkelig var forsvarsministeren, der tog vare på og var bekymret for den bornholmske befolknings og fiskernes sikkerhed.

Imidlertid ser realiteterne noget anderledes ud. Der er tale om systematiske nøddumpninger, andet kan jeg ikke kalde det, for jeg har talt op, hvad der er foregået, og i december-januar 1984-85 blev alt, hvad der ikke var rene gasklumper, dumpet. Der kom 5 rene gasklumper i land. I perioden fra den 7. februar til den 3. juni blev der dumpet 27 gange, og i den samme periode kom der 3 gange rene gasklumper samt et stykke af et haleparti i land. Alt andet blev kritikløst dumpet.

Hvordan var situationen så tidligere? Ja, den var sådan, at man for det første indskærpede kraftigt over for fiskerne, at de aldrig måtte berøre gasammunition. Det var selvfølgelig ikke på grund af eksplosionsfaren, nej, det var på grund af faren ved berøring, og samtlige de ulykker, der har været, har netop været ulykker, hvor fiskerne har berørt eller indåndet gassen. Det er nogle ganske grufulde ulykker, der er tale om, og der har været 200 af dem. Forsvarsministeren bekræfter selv, at der ikke har været eksplosionsulykker, men derimod skader som følge af berøring.

Det blev altså dengang indskærpet fiskerne: rør det ikke! Så kom kutteren i havn, minørholdet kom om bord, og man sikrede forsvarlig transport, dengang op til depotet i Vestermarie.

Denne situation er imidlertid totalt ændret, og det er den blevet, efter at forsvarsministeren omkring årsskiftet 1984-85 eller rettere sagt i december 1984 pludselig fandt ud

[Anne Grete Holmsgård]

af, at nu var det nødvendigt med en 1.000 m sikkerhedszone, hvilket betød, at det var nødvendigt at evakuere det meste af Neksø, hvis der skulle en bombe i land.

Hvad har det så betydet? Ja, det har betydet, at nu overlader man det i stor udstrækning til fiskerne selv at håndtere problemet.

Forsvarsministeren sagde ganske vist, at man gav fiskerne god bistand, og at man i alle tilfælde, hvor det var muligt, kom ud til dem. Men så vil jeg godt læse op af det udkast til nyt afsnit i Fiskeriårbogen for 1986, som er optrykt i Dansk Fiskeritidende – og jeg citerer:

»Det skal også understreges, at opfiskede krigsefterladenskaber samt fiskelaster, som er forurenede af kemisk ammunition (krigsgas), ikke må ilandbringes, uden at myndighedernes tilladelse hertil foreligger.« Ikke et ord står der om, at der er dumpningsforbud. Nej, det, der står, er, at det ikke må bringes i land. Hvad er det så for en besked, man giver fiskerne? Ja, det er selvfølgelig den besked, at det her skal dumpes.

O.k., så er der kommet et nyt udkast, som er gået i trykken, men her er linjen fuldstændig den samme. Det oplyses på intet tidspunkt, at der er dumpningsforbud. Det oplyses på intet tidspunkt, at det første, fiskerne skal gøre, er at kontakte søværnet. Tværtimod; når man læser dette igennem, og selv om man gør det grundigt, får man det indtryk, at man skal smide skidtet fra sig, og så bagefter, når det hele er sket, skal man kontakte søværnet. Er det virkelig ministerens svar på, hvordan man rådgiver fiskerne inden for lovens rammer.? Jeg vil godt have at vide, om dette har været sendt til høring i miljøministeriet, og hvis det har: hvad har miljøministeriet sagt til det? Jeg mener simpelt hen, at det er så uansvarligt at sende sådan noget ud til fiskerne, at det med det samme burde trækkes tilbage.

På den baggrund er det i hvert tilfælde meget svært for mig at se, at det skulle være fiskernes sikkerhed, forsvarsministeren har haft i tankerne, og ikke noget helt andet.

Så vil jeg godt gå lidt videre med sikkerhedsbestemmelserne. Hvad har situationen været? Ja, den har været den, at genudlægningsstilladelserne blev standset mundtligt i efteråret 1983, og det var helt klart miljøministeriets holdning, at der skulle findes en varig løsning. Ikke desto mindre søgte for-

svaret igen i marts 1984 og igen i september 1984 om genudlægningsstilladelser. Da kunne man altså godt genudlægge, og der står intet om, at der i disse forbindelser skal evakueres. Hvad er konklusionen af det? Den er selvfølgelig, at når forsvaret vil genudlægge det, der ligger i Vestermarie, og transportere det ned til havnen og smide det om bord på nogle skibe og sejle det ud og dumpe det, så er det ikke nødvendigt at evakuere, men når nøjagtig den samme type gasammunition, bare i våd tilstand, altså i mindre farlig tilstand, kommer op fra havet, kan man pludselig ikke få det i depot, uden at der skal evakueres i en radius på 1.000 m rundt om hele transportvejen og i Neksø. Nå ja, kan man så sige, men var det ikke, fordi de tyske eksperter, der kom herop i december 1984, havde nogle nye oplysninger? Jo, det indtryk fik vi jo i miljøudvalget efter flere samråd, indtil vi så fik et svar fra forsvarsministeren den 5. april 1985 – det er alm. del, bilag 356 – hvori han skriver:

»Der fremkom således under besøget ikke oplysninger om risici, der ikke allerede var kendt af danske myndigheder.« Og senere skriver ministeren: »Det vesttyske erfaringsmateriale knyttede sig især til gasammunition, der forefindes på land, og kendskabet er ikke specielt baseret på erfaringer med gasammunition, der opfiskes fra havbunden.«

Hvad var sagen? Det var den, at tyskerne kom og kiggede i Vestermarie, og så tænkte de: Vorherre bevares, sikken et roderi, det er dog uanstændigt. Men de kom altså, med forsvarsministerens egne ord, ikke med nye oplysninger om risici, der var ikke noget nyt. Man havde vidst det hele i forvejen. Ja men hvis man havde vidst det hele i forvejen, så må forsvaret jo have handlet totalt uforsvarligt i hele den periode, hvor man har transporteret bomberne op til depotet i Vestermarie, genudlagt dem og søgt om genudlægningsstilladelser, men fået nej.

Det må være konklusionen, hvis det passer, at der er tale om helt nye farer, som forsvarsministeren ganske vist har haft noget vanskeligt ved at komme med saglige argumenter for, og det kan jeg egentlig godt forstå, for i foråret 1985 kom det jo også frem – og det var vel at mærke, efter at forsvaret havde sagt evakuering – at man uden for depotet i Vestermarie i en plasticspand havde opbevaret gasammunition indeholdende eks-

[Anne Grete Holmsgård]

plosivstoffer. Jeg spurgte så forsvarsministeren: kan det virkelig passe, at man gør det uden at evakuere? Og så skrev forsvarsministeren tilbage til mig i et svar på spørgsmål 1182 – det var i foråret 1985: »Af de oplysninger, jeg har modtaget, fremgår det, at de containere, gasklumperne opbevares i, er anbragt således, at de ikke kan vælte. Risikoen for en eksplosion, såfremt den container, der antages at indeholde eksplosivstof, måtte blive væltet, er særdeles ringe.« Nu er risikoen pludselig meget, meget ringe, når det står uden for forsvarsets eget depot i Vestermarie med et 2 m højt ståltrådshegn rundt om, som en hvilken som helst person over 6 år kan forcere i løbet af 0,5. Så kan det ikke eksplodere! Men når det skal i havn, kan det eksplodere, og så skal man til at evakuere det halve af Neksø. Jeg synes simpelt hen, det er totalt modsætningsfyldt.

Så vil jeg godt sige, at hvis det virkelig passer, at det er så farligt, så ville den eneste forsvarlige konklusion jo være et fiskeriforbud, for det kan da ikke være meningen, at det, forsvaret selv mener man må evakuere på baggrund af, overlader man nu til fiskerne at sejle rundt med. Så må man da i stedet for sige: hør venner, det her er simpelt hen så farligt, at der bliver tale om et fiskeriforbud! Det vil jeg egentlig gerne have forsvarsministerens kommentarer til, for det må jo være den logiske konklusion.

Steffensen (KrF):

Som det er fremgået af debatten og af forsvarsministerens besvarelse af forespørgslen, er det således, at det er problemer, der har stået på i længere tid, og at vi i miljøudvalget har drøftet disse alvorlige problemer i mere end et år, er også rigtigt; det fremgik også af forsvarsministerens redegørelse. Samtidig er det sådan, at det også er klart – det ved alle, der har været med i miljøudvalgsarbejdet – at der har været et nært samarbejde her mellem miljøministeren og forsvarsministeren, og det er da selvfølgelig, som det skal være. Det er noget, der nok er grund til også i dag ved en lejlighed som denne at skønne på og sige tak for, men selvfølgelig skal der da være det. Hvad skulle der ellers være, om ikke det var tilfældet?

Jeg vil sige, at en af de ting, man kan uddrage af disse mange debatter og de mange

timer, vi har drøftet disse ting i miljøudvalget, er i hvert fald klart dette, at disse problemer kun kan løses, hvis vi i fællesskab prøver på at medvirke til det fra, jeg havde nær sagt alle sider; det gælder både befolkningen på Bornholm og de relevante myndigheder, hvad enten det er miljømyndighederne eller som i dette tilfælde forsvarsmyndighederne, der skal bistå med disse mange ting. Jeg synes, det er vigtigt at holde det fast.

Dernæst er det også vigtigt at slå fast, at dumpning er forbudt, færdig! Det er det bl.a. ifølge vores egen havmiljølov, og det var fru Lone Dybkjær, der så udmærket gjorde rede for, at hvis ikke vi mente, at vi ville leve op til dens intentioner, så skulle vi ikke have vedtaget den og heller ikke have ratificeret de internationale konventioner, vi også er med i.

Det er klart, og det står klart for alle, at det er den forudsætning, vi arbejder ud fra: dumpning er forbudt.

Den anden ting er, at verden er jo ikke så enkel, at man bare kan stille det hele op i paragraffer, og det er derfor, begrebet »nøddumpning« er nødvendigt i havmiljøloven. Det er også derfor, det er nødvendigt at ty til den i sammenhæng med en løsning af problemet på Bornholm, men jeg vil gerne understrege, at sådan som det er blevet fortolket, også af justitsministeriets lovkontor, da vi drøftede disse problemer i foråret i miljøudvalget, er det således, at det er nøddumpning i havmiljølovens forstand, og det er sådan, at det skal bero på en konkret vurdering, hvornår man må dumpe. Det er også klart for alle, og det er også den praksis, der skal følges.

Så er der indgået en aftale, som det er nævnt af flere ordførere, den 7. februar i år mellem forsvarsministeren og miljøministeren, og så sent som den 14. november i år har vi fået en bekræftelse i miljøudvalget fra miljøministeren, hvori det hedder – jeg citerer:

»... aftalen af 7. februar 1985 er midlertidig, og at det danske forsvarsministerium og det vesttyske forsvarsministerium nu har indgået aftale om assistance fra de vesttyske myndigheder til løsning af gasproblemerne. I henhold til denne aftale kan Danmark også få assistance til løsning af problemerne med ilandbringning og transport af nyopfisket gasammunition. Jeg forventer, at der inden

[Steffensen]

for den nærmeste fremtid vil kunne afholdes drøftelser med de vesttyske eksperter om løsningen af disse problemer.«

Det understreger yderligere, at vi har behov for at få assistance udefra, og at denne assistance også er etableret. Derfor vil jeg slutte med at sige: Danmark har gennem årene ført en konsekvent og restriktiv dumpningspolitik, og man kan vel nok sige, at det har skabt en vis respekt om Danmark internationalt. Vi har som det første land erkendt, at den gasammunition, som blev dumpet efter krigen, er et problem, som vi altså er ved at tage hånd om.

Sluttelig: skal vi komme til et positivt resultat på dette område, må alle kræfter stå sammen om at få problemet løst, og vi må have klare retningslinjer, efter hvilke det skal løses.

Forsvarsministeren (Engell):

I debatten har der været fokuseret på forskellige hovedspørgsmål, som jeg godt vil knytte et par enkelte kommentarer til, og jeg vil også godt kommentere det dagsordensfor-slag, som er fremsat af en kreds af partier.

Det, man har været inde på i debatten, har været spørgsmålet om Danmarks internationale miljøpolitiske troværdighed, det har været spørgsmålet om farligheden af den gasammunition, vi taler om, og endelig har der også været stillet spørgsmål fra flere sider, bl.a. af hr. Houe, om lovligheden af de ned-dumpninger af opfisket gasammunition, som finder sted. Det har også været rejst fra anden side i relation til de sikkerhedsbestem-melser, der har været fremme.

Jeg vil godt sige først og fremmest om det miljøpolitiske, spørgsmålet om vores troværdighed på dette område, hvor der har været forskellige synspunkter om, at den linje, der har været fulgt, ikke har styrket troværdighe-den, men tværtimod har virket i den modsat-te retning, at jeg deler ikke den opfattelse. For det første er sagen jo i forhold til gængse miljø-sager særegen ved, at gasammunitionen, hvad enten vi kan lide det eller ej, rent fak-tisk i dag befinder sig på bunden af Østersø-en og sågar i internationalt farvand – og det siger jeg især til fru Margrethe Auken på grund af de bemærkninger, hun gjorde ind-ledningsvis – og den udgør her efter den vi-den, vi har i dag, primært en risiko for de

fiskere, der måtte opfiske gasammunitionen. Vi har nogle særdeles væsentlige hensyn i denne sag, hensynet ikke alene til fiskerne, men så sandelig da også til forsvarets perso-nel og befolkningen på land.

For det andet er der ikke tegn på, at andre Østersølande følger en praksis, som adskiller sig væsentligt fra den danske, og denne prak-sis er heller ikke blevet anfægtet i de svar, som regeringen hidtil har modtaget fra andre Østersølande. Der er ikke på internationalt plan fra autoritative kilder fremsat nogen kritik af den danske holdning i denne sag, snarere tværtimod.

Det er rigtigt, som flere har understreget, at Danmark gennem årene har ført en konse-kvent og restriktiv dumpningspolitik, som internationalt har været med til at skabe re-spekt, og vi har også som det første land er-kendt, at den gasammunition, som blev dump-et efter krigen, er et problem, og taget hånd om det, så efter min opfattelse vil dette sna-rere styrke vores position på dumpningsom-rådet end svække den.

Så har der været en række indlæg om far-ligheden af ammunitionen, og det er vel værd at understrege, at for det første er gas-sen i sig selv farlig. Lad være, at sennepsgas ikke dræber på stedet, men den påfører mere raffinerede lidelser. Jeg skal nok gøre op-mærksom på, at selv om der ikke hidtil er opfisket f.eks. nervegas i Østersøen eller i øvrigt fundet tegn på, at der overhovedet er dumpet nervegas i Østersøen, er det fra tysk side så sent som i deres skriftlige bemærk-ninger fra august i år påpeget, at man ved behandling af artillerigranater må kræve sær-lig opmærksomhed, da man her må regne med hele spektret af tysk gasammunition in-klusiv nervegas, og nervegas er som bekendt den farligste af alle krigsgasser, den kan trænge gennem huden og have dødelig vir-king i løbet af få øjeblikke, selv i meget små doser.

Jeg siger ikke, at der er nervegas i Østersø-en eller på Bornholm, men jeg må jo nok med udgangspunkt i nogle af de bemærknin-ger, der er faldet, spørge, om man virkelig er villig til at påtage sig ansvaret for, at der eventuelt skulle blive bragt nervegas i land, og for at sætte folk til at foretage indgreb i sådan noget ammunition.

For det andet er farligheden af nyopfisket gasammunition vurderet af forsvarets eksplo-

[Forsvarsministeren]

sivstofkommission. Det skete allerede i november 1984, og det var bl.a. denne rapport og drøftelserne med tyske eksperter i december 1984, der dannede grundlag for den ændrede procedure i vinter. Eksplosivstofkommissionens rapport tager i sin vurdering af gasammunitionen i Vestermarie netop udgangspunkt i de tilstande, nyopfisket gasammunition kan have umiddelbart efter opfiskningen, og det er også i rapporten anført, at der umiddelbart efter opfiskningen kan foreligge et antal muligheder – jeg var inde på det i mit første indlæg – spændende fra den lave stødfølsomhed til den ekstreme stødfølsomhed, så jeg er noget uforstående over for påstanden om, at der ikke skulle være foretaget en vurdering af farligheden af nyopfisket gasammunition, og at man ikke har været inde på det stærke behov, der er for videre undersøgelser. Vi taler om materiale, som er særdeles farligt, men som også er individuelt på mange forskellige måder, og jeg vil da godt understrege, at ved visuel inspektion alene er det nu engang ikke muligt at konstatere, om der er dannet stødfølsomme og dermed eksplosive kemiske forbindelser i gasammunitionen.

Jeg vil godt lige kort vende tilbage netop til spørgsmålet om supplerende undersøgelser, som vi her for kort tid siden har fået en skrivelse om fra miljøstyrelsen med et oplæg til videre drøftelser. Det er forsvarlets umiddelbare opfattelse, at de foreslåede supplerende undersøgelser af farligheden af denne gasammunition – hvis de overhovedet kan gennemføres – næppe i væsentlig grad kan bidrage til at fastlægge sikkerhedsforanstaltninger for håndteringen. Der er en række forhold, som man ikke kan tage hensyn til, for det første den kendsgerning, at de statistiske og tekniske oplysninger om den hidtil opfiskede gasammunition er meget mangelfulde, og så er der også den kendsgerning, at tilstanden i dag af den ammunition, som blev fremstillet for 40 år siden, er meget forskellig; noget er næsten intakt, og andet er næsten gennemtåret. Man kender heller ikke de forhold, hvorunder ammunitionen i sin tid blev produceret, herunder om der var god kontrol med produkterne, eller der ikke var nogen kontrol. Muligheden for sabotage i forbindelse med fremstillingen af dem kan heller ikke udelukkes. Man kan kun udtale sig teoretisk om muligheden for dannelse af

stødfølsomme pikrater, som det hedder, det er krystaller, idet man ikke kender de reelle betingelser, hvorunder det kan være foregået i hver enkelt bombe på havbunden, og endelig er de foreliggende oplysninger om, hvilke ammunitionstyper der i sin tid blev dumpet og disses konstruktion, herunder hvilke eksplosivstoffer og kemiske kampstoffer der er anvendt, meget sparsomme. Det kan vel også tænkes, at der forekommer ammunitionsgenstande, som afviger væsentligt fra de tekniske beskrivelser, vi kender i dag.

Der forekommer genstande – det vil jeg også godt nævne – hvorom man faktisk intet ved. Jeg kan sige, at der i Vestermarie-depotet i dag ligger en bombe, der til trods for grundige undersøgelser, bl.a. ved røntgenfotografering, stadig er aldeles ukendt, også for de vesttyske eksperter, og derfor må vi konstatere, at hver enkelt nyopfisket genstand udgør en speciel individuel risiko.

Jeg vil så godt vende mig lidt til spørgsmålet om det konventionsmæssige, det lovmæssige, som hr. Houe stillede mig et konkret spørgsmål om, og som andre også har været inde på. Jeg var kort inde på det i mit første indlæg og vil godt præcisere, at udgangspunktet for holdningen på dette felt er den vurdering, som justitsministeriet lavede på grundlag af en henvendelse fra miljøministeriet og forsvarsministeriet. Heri fastslog man, at det må kræves, at nøddumpningen alene finder sted på grundlag af en konkret vurdering af den foreliggende grad af fare for menneskeliv eller skibes sikkerhed, og nøddumpning kan således ikke ske rutinemæssigt, uden at der foretages en konkret vurdering af faregraderne i det enkelte tilfælde. Det er præcis det, der overholdes i forbindelse med de procedurer, vi anvender også i dag.

Endelig siger man, at det ikke kan udelukkes, at der kan være tilfælde, hvor det er muligt helt generelt på forhånd at vurdere, at der vil opstå farer, f.eks. hvis bestemte typer miner eller granater opfiskes, og hvor selve minens eller granatens konstruktion, eventuelt sammenholdt med alder, ved håndtering eller transport gør den farlig.

Man siger også, at der ikke er et generelt krav om, at nøddumpning skal finde sted i umiddelbar tilknytning til opfiskningen, og man peger på, at man i forbindelse med opfiskning af gasammunition såvel skal søge at

[Forsvarsministeren]

imødegå den opståede fare som tilstræbe – det synes jeg er vigtigt – ikke at skabe nogen ny risiko i forbindelse med en eventuel dumpning. I det hele taget må jeg anbefale de ordførere, der ikke måtte have læst dette notat, at gøre det, for jeg mener, det understreger, at den bistand, som forsvaret yder de fiskere, der opfisker gasammunitionen, er i overensstemmelse med justitsministeriets retningslinjer og dermed naturligvis inden for lovgivningens rammer.

Jeg vil så godt vende mig til det spørgsmål, der også var fremme om sikkerhedszonerne, hvor det blev sagt, vistnok af fru Anne Grete Holmsgård, at forsvaret var – ja, det var ikke det udtryk, der blev brugt, men det var vist meningen med det – hysterisk, eller at vi misbrugte disse sikkerhedsmæssige forhold i forbindelse med de problemer, der er. Her vil jeg da godt pege på, at selve kravet om en sikkerhedszone på 1.000 m har udgangspunkt i, at der med bistand fra civilforsvaret og politiet, der jo har ansvaret for disse sikkerhedsmæssige forhold, blev udarbejdet et forslag til direktiv for oprydning i depotet i Vestermarie, det var i januar 1985, og det var heri, der blev fastlagt en sikkerhedszone på 1.000 m dels i forbindelse med oprydning i depotet, dels i forbindelse med transport af gasammunition, der ikke med sikkerhed er sprængstoffri. Baggrunden for at etablere en sikkerhedszone er jo, at ved en eventuel eksplosion sker der den spredning af gassen, som jeg var inde på i mit første indlæg.

Det direktivforslag, der er udarbejdet, blev efter en høring i februar-marts i år, bl.a. i miljøministeriet, sendt til udtalelse i Vesttyskland, og de skriftlige tyske bemærkninger fik vi så i august. Fra tysk side bekræftede man resultatet af beregningen af sikkerhedsafstanden, og man fandt i øvrigt, at det direktiv, der var lavet, var af høj standard. Specielt med hensyn til den foreslåede 1.000 m-zone ved ilandføring, transport osv. af bomber er det fra tysk side udtrykt, at direktivforslagets kapitel også følger den fremgangsmåde, der anvendes ved anlægget i Munster.

Jeg nævner dette, fordi flere – først og fremmest fru Margrete Auken og fru Anne Grete Holmsgård – har været, efter min opfattelse, helt urimelige i deres kritik og de synspunkter, de har fremført. Det var fru Anne Grete Holmsgård, der sagde: forsvaret

har brugt sikkerhedsbestemmelserne som politisk pressionsmiddel, og det var fru Margrete Auken, der talte om forsvarsministeriel arrogance og lovbrud. Må jeg sige til de to fruer, at det er fantastisk at skulle høre på noget sådant, i betragtning af at det først og fremmest har været forsvarets personel, der har stået over for risikoen ude på stedet og skullet håndtere disse ting. Det er også fantastisk, at man netop fra fru Margrete Auken og fra fru Anne Grete Holmsgård, der i så mange sammenhænge – det kan der siges positivt og negativt om – ønsker at tegne en aktiv miljøpolitisk linje, og som taler højt, hvis det gælder farvestoffer i madvarer og mange andre ting, møder beskyldninger mod forsvaret for at være hysterisk, når det gælder kravene om sikkerhed i forbindelse med håndteringen af ammunition, som er dødsfarlig. Det synes jeg er ganske fantastisk.

Så siger fru Anne Grete Holmsgård: forsvaret bruger det nok lidt som pressionsmiddel, for man har jo skiftet kurs, men fru Anne Grete Holmsgård overser den kendsgerning, at i det forløb, der har været, efter at de nye retningslinjer trådte i kraft, altså efter 1983, og med det store antal arbejdsgrupper, der har arbejdet med disse sager, herunder også forsvarets eksplosivstofkommission, har man i hele den vifte af forskellige undersøgelser og analyser fået tilført en viden om disse ting, som gør, at man i dag må sige, at vi taler virkelig om farlige ting. Derfor må jeg stille mig noget uforstående over for den holdning, der anlægges, først og fremmest som sagt fra fru Margrete Aukens og fru Anne Grete Holmsgårds side, og jeg må da også sige til socialdemokratiets ordfører, hr. Svend Andersen, der takkede forsvaret for indsatsen på området, at den tak indkasserer vi da gerne, men hvorfor deltager man så i forbindelse med den dagsorden, der foreligger, i virkeligheden i, hvad jeg må betegne som en mistænkeliggørelse af det arbejde, som forsvaret udfører på dette område? Sådant må jeg i hvert fald læse teksten i denne dagsorden, og den skal jeg så til slut kommentere.

Jeg vil godt knytte en enkelt kommentar til de »pinde«, der er i dagsordenen.

Man siger, at regeringen må sikre, at havmiljølovens totalforbud mod dumpning i Østersøen håndhæves, dvs. at de rutinemæssige »nøddumpninger« af gasammunition standses. Ja men der er jo ikke tale om ruti-

[Forsvarsministeren]

nemæssige nøddumpninger, der er tale om en konkret individuel vurdering.

Lad mig så også pege på, at havmiljøloven jo ikke indeholder et totalforbud mod dumpning i Østersøen. Havmiljøloven indeholder et forbud mod dumpning i al almindelighed i Østersøen, men åbner naturligvis mulighed for nøddumpning, i øvrigt i overensstemmelse med Londonkonventionen og Østersøkonventionen. Og igen: forsvaret har ikke medvirket ved de rutinemæssige nøddumpninger. Der er tale om individuelle vurderinger, og dermed ligger forsvarets medvirken inden for rammerne af havmiljøloven og konventionerne.

At der ikke har været tale om ulovlige dumpninger, fremgår også af, at den militære anklagemyndighed på baggrund af en politianmeldelse fra fru Anne Grete Holmsgård i vinter ikke har fundet anledning til tiltale-rejsning mod nogen person fra Bornholms marinedistrikt, og det er i øvrigt min opfattelse, at man ikke ved en dagsorden i folketinget kan fratage borgerne – og her gælder det jo navnlig fiskerne – en lovhjemlet adgang til at handle i nødværge.

Jeg må også stille det spørgsmål, hvorledes man i øvrigt forestiller sig, at regeringen skulle sikre, at der ikke fra danske fiskerfartøjer i Østersøen foretages nøddumpning af opfisket ammunition. Er det meningen, man vil sætte en kontrollant om bord i hvert fiskerfartøj, eller skal man helt forbyde fiskeri med bundsløbende redskaber i større områder i Østersøen? Det var det, fru Anne Grete Holmsgård var inde på.

Jeg vil også gerne spørge hr. Svend Andersen, om formuleringen i dagsordenen betyder, at socialdemokratiet ikke finder, at gældende bestemmelser og lovgivning har været overholdt i forbindelse med den procedure, der har været anvendt i den seneste periode.

Jeg vil om den anden »pind«, der taler om det midlertidige depot i Almindingen, sige, at det er vi enige i, og vi forudsiger, at første del af det midlertidige depot i Almindingen vil være klar til brug primo 1986.

Den tredje »pind« kommer ind på undersøgelsen af gasammunionens sprængfarlighed, der skal færdiggøres, og jeg har som nævnt ikke noget imod, at man i muligt omfang videreundersøger gasammunionens sprængfarlighed, men jeg må nok advare imod at tro, at disse undersøgelser i væsent-

lig grad kan bidrage til at fastlægge sikkerhedsforanstaltninger for håndteringen. Disse undersøgelser vil formentlig, hvis de kan gennemføres, være meget tidkrævende, og de mangelfulde data vil kunne give anledning til fejlslutninger. Det må vi se i øjnene, og jeg er uforstående over for, hvorfor man ikke tillægger det nogen betydning at få afsluttet den igangværende undersøgelse af den samlede gasmængdes indvirkning på havmiljøet. Der bliver sagt, at det, vi diskuterer, er ikke det i vandet, det er det på land. Jo, men det er dog ikke uden betydning for drøftelserne omkring hele problemet, at man også får afsluttet den anden undersøgelse. Jeg må sige, at det forstår jeg ikke.

Som jeg nævnte tidligere, er man i gang med en sådan undersøgelse ude på havforureningslaboratoriet, og resultatet af den imødeser vi. Jeg mener, det er påkrævet at lade resultaterne af disse undersøgelser indgå i de videre overvejelser, og det samme gælder i forhold til de internationale muligheder, som fru Margrete Auken underkendte. Det mener jeg bestemt ikke der er nogen grund til. Vi skal da ikke lukke dørene for de muligheder, der måtte være i et samarbejde med andre lande på dette område.

I den fjerde »pind« taler man om, at der i overensstemmelse med resultaterne fra ovennævnte undersøgelser sikres forsvarlig håndtering osv., således at evakueringer undgås. Hertil må jeg sige ganske åbent, at regeringen da ikke under alle omstændigheder vil kunne sikre en forsvarlig transport af gasammunion til havn. Man kan da ikke udelukke – bare for at nævne et eksempel – situationer, hvor forsvaret ikke vil kunne komme om bord i en kutter, og hvor man vil være afskåret fra at hjælpe besætningen. Man kan heller ikke udelukke, at en kutter søger i havn med gasammunion, uden at myndighederne er orienteret.

Og lad mig så sige, at omgangen med suspect ammunition, herunder nyopfisket gasammunion, altid er risikabel. Der vil aldrig kunne være 100 pct.s garanti for sikkerheden i forbindelse med ilandbringningen, og den risiko for civilbefolkningen, der er i forbindelse med selve ilandbringningen i havn fra kutteren til en eventuel transport til et depot, vil eksempelvis kun kunne fjernes ved afspærring eller, som jeg har været inde på,

[Forsvarsministeren]

evakuering eller ved opførelse af særlige havneanlæg.

Jeg kan se, at tiden er ved at løbe ud. Jeg vil godt vende tilbage og kommentere yderligere et par ting i denne dagsorden, men jeg vil da godt for en ordens skyld gøre opmærksom på, at min opfordring til partierne skal være, at man undlader at stemme til den foreliggende dagsorden.

Margrete Auken (SF):

Det er jo dejligt at kunne takke ordførerne for flertallet herinde. Det er godt, at vi kan få sagen i orden nu, og så må vi håbe, at forsvarsministeren og regeringen vil respektere folketingets vedtagelser.

Jeg har en ganske kort bemærkning til hr. Houe. Det overraskede mig, at han kaldte en omtale af den danske internationale miljøpolitik for en gang propaganda, men det må stå for det konservative folkepartis regning.

En enkelt lille ting til hr. Sønderby ud over det, vi har diskuteret. Hr. Sønderby havde meget travlt med at understrege, at miljøministeren var med i denne sag. Jeg synes ikke, hr. Sønderby er helt hensynsfuld over for stødfølsomheden i regeringen i øjeblikket. Vi har henholdt os helt strikte til miljøministerens svar og fremlæggelser hele vejen igennem.

Så har jeg et par ting til forsvarsministeren. Forsvarsministeren bliver ved med at sige, at vores troværdighed internationalt ikke er skadet. Det er forhåbentlig rigtigt indtil nu, men man kan se f.eks. af det citat, jeg læste op før fra den svenske rigsdag, at det kan jo altså gå galt. Vores renommé bygger i høj grad på, at de ikke er klar over, hvad det er, der foregår. Som sagt, hvis jeg var leder af den engelske forhandlingsdelegation og var ved at være grundig træt af de her skinhellige danskere, der kører denne sag hele tiden, så skulle jeg nok forlyste mig, hvis forsvarsministerens redegørelse i dag var blevet taget til efterretning af det danske folketing.

Det er altså om at komme i gang med det, så det ikke går galt. Vi skulle meget gerne kunne fortsætte den linje, vi har ført, og gerne have mulighed for at forstærke den også.

Så havde forsvarsministeren en lang gennemgang af, hvor forfærdelig farligt det var, vekslede mellem gasserne og sprængfarlig-

heden. Det kom lidt på skift med en gruppevækkende skildring af, hvis der er nervegas imellem. Det bekræfter igen den undren eller det spørgsmål, både fru Anne Grete Holmsgård og jeg har stillet: ja men hvorfor tillader man dog så fiskeri dér? Hvis forsvarsministeren troede på det, så er det helt katastrofalt, at man udsætter fiskerne for det.

Vi må jo huske på, at den farligste situation nødvendigvis må opstå, i hvert tilfælde hvad stødfølsomhed angår, når det bliver væltet op på skibet. Disse bomber kommer på intet tidspunkt i en mere udsat situation end netop dér, så hvis stødfølsomheden skulle være det helt overvejende, kan vi slet ikke have dem dér.

Lad os så sige, at det er gasserne. Det mener vi. Vi mener, det er gasserne. Det kan godt være, at der er gasser, der er så farlige, som forsvarsministeren siger. Så kan det godt være, at vi alligevel skal overveje at bede regeringen tage konsekvensen af at lave et fiskeriforbud.

Vi skal under alle omstændigheder være sikker på, at fiskerne ikke kommer i nærheden af det, når de først har fået det op. Det må dog være den helt klare konsekvens. De stakkels fiskere skal ikke udsættes for at skulle røre ved det. Ministeren vrøvler frem og tilbage. Vi skal have ondt af fiskerne, samtidig med at han prisgiver dem totalt.

Jeg ved godt, at der har været meget store ord om, at vi er ligeglade med fiskerne, og vi er kun interesserede i miljøet, som om det var et eller andet med guirlander i en baghave i Nordsjælland. Jeg synes, at de borgerlige partier, bortset fra kristeligt folkeparti, og først og fremmest forsvarsministeren udviser en kolossal kynisme over for fiskerne, hvis han altså tror på, hvad han siger. Jeg tror godt på det dér med gassernes giftighed. Det er derfor, vi har været så skrappe med at sige, at det skal håndteres af eksperter.

Jeg vil godt i den forbindelse knytte en bemærkning til forsvarets rolle, ikke ministerens, men forsvarets rolle. Jeg har ikke på noget tidspunkt overhovedet brugt udtrykket »hysterisk«. Jeg tror, det er opstået i ministerens hoved. Jeg tror heller ikke, fru Anne Grete Holmsgård har brugt det.

Jeg talte om forsvarsministerens arrogance. Jeg vil meget gerne være med til at rose den måde, forsvaret har håndteret sagen på efter gældende love og bestemmelser frem til

[Margrete Auken]

efteråret 1983, bestemt. Jeg synes ikke, det tyder på, at forsvaret er særlig dygtig til de her ting. De skifter praksis hele tiden. De får oplysninger, som de siger hovsa til. Så skal der pludselig store sikkerhedszoner til, efter at man bogstavelig talt har sparket rundt med gasammunitionen i 35 år, hvilket jeg synes har været uforvarligt. Man har kørt rundt med den på åbne vogne.

I øvrigt vil jeg sige, at den eneste sprængningsulykke, vi har haft, hr. forsvarsminister, med krigsgasser, har forsvaret faktisk selv stået for. Det var, da man brændte det af i fri luft oppe ved Fjerritslev, var det vist. Kompetencen er måske ikke så stor, men jeg tror gerne, at ofterviljen er det, og det vil vi da påskønne.

Der er et par andre ting, som er mærkelige ved det store fareprojekt. Efter det sidste direktiv, der er kommet fra forsvarskommandoen, skal tingene nu sejles over på den anden side af Christiansø, tit af fiskerne selv. Ja men selv om det nu er så farligt at sejle med, skal de alligevel sejle med det. Det hænger ikke sammen, hr. forsvarsminister.

Jeg vil lige minde om det, de tyske eksperter har sagt, for der er grænser for, hvor falsk man kan citere. Det er rigtigt, at de tyske eksperter ifølge de oplysninger, vi har fået, har kommenteret sikkerhedszonerne omkring Vestermarie, hvor alt det tørre stads ligger. Der har man bare ladet det ligge hulter til bulter. Det er også noget med kompetence i den her sag. Jeg synes, det er dybt uforvarligt. Jeg har været og se det tørre stads i Vestermarie. Det var bevogtet af en Ruko hængelås og så det net, som fru Anne Grete Holmsgård beskrev.

Tyskerne siger ikke, at 1.000 m er nødvendigt. De siger, de danske regler er af høj standard, og det er jo rigtigt, men det er noget andet. De har ikke sagt, at vi nødvendigvis skal have 1.000 m. Jeg synes i øvrigt, det er meget fornuftigt med 1.000 m, når man er i gang med at adskille og destruere osv.

Jeg vil lige sige, at forsvarsministeriet har godkendt, at fiskerne selv – jeg tror, det var i december 1964 – på havnen i Sandvig var det vist, eller hvor det nu var henne, sorterede bomberne og sejlede ud med dem. Hvad er det, man har fået at vide siden da, som man ikke vidste dengang, siden man tillod, at fiskerne selv lavede den sortering på havnen?

Så siger forsvarsministeren, at havmiljøloven rummer regler for nøddumping, og det er rigtigt. Der er lidt absurd i, at man laver regler for det, der hedder nøddet. Men o.k., der er regler for det, og jeg har lige undersøgt én gang til det, jeg lige havde ved hånden, fordi hr. Sønderby havde været så venlig at slå op på det for mig, nemlig om reglerne for nøddumping.

Der har vi ikke fulgt praksis. Det ved jeg ikke om ministeren er klar over. Det er nok også lidt kritik til miljøministeren. Man skal igennem en meget, meget lang høringsprocedure, før man går i gang med det, og samtlige lande skal orienteres og godkende og spørges, om de kan tilbyde hjælp eller på anden måde løse problemet, før man gør det. Mig bekendt har man ikke brugt den fremgangsmåde, og det må være yderst pinligt for vores forhandlinger ved Londonkonventionen, hvorfor man ikke har meldt alle de her nøddumping, går jeg ud fra – det er mange nøddumping, hr. forsvarsminister – at man ikke har fulgt de regler, som står i Londonkonventionen. Det er stadig væk den overordnede lov, men ministeren kan gå hjem og læse den. Det er artikel 5, stk. 2.

Så en lille skæg sag, Almindingendepotet. Hvad er egentlig meningen med det? Vi synes også, det kan bruges. Vi synes måske nok, det ligger langt inde, men o.k., der har ikke været transportproblemer før her på det sidste. Det er underligt, at forsvarsministeriet eller ministeren godkender en placering inde i midten af Bornholm. Til hvad? Var det ikke meningen, at det var de opfiskede gasbomber, der skulle derind, eller var det kun gassen, der skulle derind? Så er det et stort projekt at sætte ind. Der kom tre op i år af den slags. Det er et meget stort projekt. Almindingendepotet ligner den store, klare modsigelse af forsvarsministerens konsekvens og ansvarlighed.

Ministeren er stadig uforstående over for, at vi ikke vil afvente de igangværende undersøgelser. Jeg tror ikke, vi kan forklare tydeligere, end vi har gjort, at de undersøgelser drejer sig om noget andet. De drejer sig om det, der ligger derude, og om vi måske kommer i den gruppevækkende situation, at vi af hensyn til fiskerne skal have det op. Det diskuterer vi ikke i dag.

Det, vi diskuterer, er dumpninger, ikke bare genudlægninger. Det er dumpninger, og

[Margrete Auken]

dér gælder internationale love og forskrifter, og dér er der ingen diskussion: disse stoffer må ikke dumpes, uanset undersøgelse eller ej. Det er også dansk dumpningspolitik, at vi ikke først skal bevise, at naturen tager skade, før vi griber ind. Nej, vi siger: i dumpningspolitikken skal tvivlen komme naturen til gode. Det prøver vi i hvert fald på. Vi ville ikke kunne komme igennem med nogen dumpningsforbud i hele verden, hvis den regel skulle gå den anden vej. Jeg ved det fra et temmelig langvarigt arbejde med titandioxiddumpningerne, men også fra dumpningerne af lav- og mellemlradioaktivt affald.

På ét punkt vil jeg meget gerne have at forsvarsministeren vil bruge den internationale hjælp, der tilbydes. Meget tyder på, at tyskerne har været yderst beredvillige, og ét sted har forsvarsministeren – jeg var lige ved at sige: er kommet for skade – fortalt os, at de er klar med planer om transportformer, som ikke indebærer evakuering. Jeg citerer fra et svar til forsvarsudvalget, bilag 4 fra 3. oktober 1985, nederst s. 5:

»Det er endvidere oplyst« – altså fra Münster – »at anskaffelsen af en eksplosionsikker container« – så står der i parentes: som for atombrændselselementer. Det er lidt mærkeligt, for de skal jo være stødsikre – »er på tale i Tyskland, således at evakuering langs transportruten kan undgås.«

Der er altså god hjælp at hente, når man ikke kan finde ud af det selv hjemme i forsvarsministeriet.

Sønderby (V):

Jeg beklager, at debatten skal forlænges lidt, men vi har god tid, siger formanden. Når de to forslagsstillere skal bruge så meget tid, er vi andre også nødt til at bruge lidt tid. Jeg må nok give forsvarsministeren ret, men selvfølgelig er det sjældent, at de to forespørgere har mulighed for at diskutere med forsvaret og kritisere forsvaret, og derfor vil man selvfølgelig benytte denne lejlighed til at kritisere forsvaret helt derved, hvor peberet gror.

Der har ikke været én eneste bemærkning fra forespørgerne om, som jeg nævnte i min indledning, at forsvaret har hjulpet og klaret de her problemer i en lang årrække, uden at der har været lovgivning eller noget om det. Jeg ved nok, at man fra de to partiers side

ikke har ret meget tilovers for forsvaret, men i en situation, hvor forsvaret hjælper miljøet, burde de i hvert fald have lidt plads til at rose, at der i en årrække har været lavet en masse. Det sidste år mener man altså at det hele er gået grassat, da er der ikke blevet lavet noget. Det synes jeg nok jeg vil sige.

Det er ikke noget nyt, at fru Margrete Auken elsker at lave skrækkampagner. Vi har jo også haft forespørgsler og diskussioner her om Barsebäck. Dér er det mennesker, fru Margrete Auken skal forsvare. Her er det ligegyldigt med mennesker. Det er lige meget med forsvarets folk. Det er lige meget med de bornholmere, hvor man skal slippe det hele ind. Fru Margrete Auken kan bare tage til Bornholm og diskutere det med dem derovre. Det er ligesom om det kun er for diskussionens skyld, man har lavet det her, men det er selvfølgelig da også tilladt.

Fru Margrete Auken sagde, at miljøministeren er i en temmelig håbløs situation. Det synes jeg da ikke miljøministeren er. Det har de foregående miljøministre været i en årrække, for de har overhovedet ikke gjort noget ved det.

Denne miljøminister har sammen med forsvarsministeren taget fat på problemerne og er ved at løse dem, og derfor synes jeg, man i stedet for at skælde ud skulle sige, at vi er på rette vej, men det vil man ikke acceptere. Danmark blamerer sig – jeg ved ikke, hvad det er for udtryk, der er brugt i denne debat. Jeg synes, at vi på mange områder, bl.a. på miljøområdet, er foran de andre lande i vores nærhed, og derfor skulle man være glad.

Til sidst sagde fru Margrete Auken, at bornholmerne bliver forsvarsministerens gidsel. Nej, hvem er det, bornholmerne bliver gidsel for? Det er forslagsstillerne til den dagsorden, vi i morgen skal vedtage. Det er bornholmerne, der bliver gidsel, for dér vedtager man noget, man ikke har mulighed for at klare på så kort en tid.

Jeg fik ros fra fru Lone Dybkjær fra det radikale venstre, der gav mig ret i, at man skulle have taget fat på de her problemer for længst. Hvad er det så, man gør? Jeg beklager, at fru Lone Dybkjær er med til det. Man siger, at folketinget opfordrer regeringen til hurtigst muligt og senest den 1. marts 1986 – det vil sige om ca. 2 måneder – at have alle de ting på plads, samtidig med at fru Lone Dybkjær beklager, at man ikke har taget fat

[Sønderby]

på det noget før, for så havde man haft mulighed for at løse det. Det er derfor, vi ikke kan stemme for den dagsorden.

Der er nogle ting i dagsordenen, vi kan stemme for, men punkt 1 kan vi ikke stemme for, for dér taler man om nogle rutinemæssige nøddumpninger, som forsvarsministeren ganske klart har sagt ikke er rutinemæssige, hver enkelt af dem er vurderet.

Så er der nogle punkter i midten, vi kan klare. Når man til sidst siger, »at nyopfisket gasammunition bringes i land og opbevares her med henblik på senere adskillelse og destruktion«, så er det en skrækkampagne, fru Margrete Auken og den anden forespørger laver over for den bornholmske befolkning. Derfor kan vi ikke stemme for den dagsorden.

Jeg kunne udmærket høre på hr. Svend Andersens ordførertale, at den var lavet, inden den her dagsorden er blevet lavet, for den var meget venligere, og den drejede sig om bornholmernes problemer osv. Senere har hr. Svend Andersen fået denne dagsorden, og så har han ikke fået tid til at lave ordførertalen om. De to ting passede ikke sammen, hr. Svend Andersen. Derfor havde det været rimeligt, hvis hr. Svend Andersen sammen med andre fra socialdemokratiet var gået ind i en debat. Vi sagde: skal vi ikke prøve at snakke om det og så få sat en dagsorden op, som vi kan stemme for alle sammen?

Når der ikke har været spor velvilje hos de partier, der stiller dagsordenen, til at diskutere, om man skulle prøve at finde en dagsorden, man kunne blive enige om, så står vi i den situation, at de selvfølgelig har lov til at vedtage den dagsorden, og så bliver det regeringens opgave at prøve at løse problemerne. Men at sætte en frist på til 1. marts og sige, at alt skal føres i land, kan vi altså ikke være med til. Derfor må vi undlade at stemme.

Anne Grete Holmsgård (VS):

Jeg vil godt sige til hr. Sønderby, at når man knokler tilstrækkelig længe med en sag og ser den blive træneret gang på gang på gang, så kommer man til det punkt, hvor der ikke er anden løsning end at sætte nogle tidsfrister, for ellers ved man, at træneringen vil fortsætte, og det gider vi simpelt hen ikke

acceptere. Derfor har vi sat nogle tidsfrister, og de er ikke skrappere, end at de kan overholdes. De kan også overholdes, selvom forsvaret har været meget længe om at komme op af hullerne.

Jeg synes, at forsvarsministeren skal indstille sig på, at det her bliver vedtaget, at vi ikke accepterer fortsat trænering, og at han lige så godt kan indstille sig på at bøje sin vilje og samarbejde med miljøministeren om at udføre det her fremfor at blive ved med at sætte bremseklodserne i.

Jeg vil godt lige gøre forsvarsministeren opmærksom på, at han glemte – måske havde han ikke tid nok – at svare på mit spørgsmål om, hvorvidt det nye afsnit i Fiskeriårbogen har været sendt til høring i miljøministeriet.

Jeg vil også godt lige sige, at forsvarsministeren vist kom til at lave en fejl, tror jeg, da han sagde, at »eksplosivstofkommissionens rapport jo netop tog udgangspunkt i nyopfisket gas«. Nej, det gør den ikke. Der står ganske tydeligt i indledningen, at den handler om og undersøger det, der er oplagt i sprængstofmagasinet i Vestermarie på Bornholm.

Det er ikke helt ligegyldigt. For det første fordi det var en rent teoretisk rapport. For det andet fordi der, såvidt jeg kan se, kun har været én egentlig analyse i al den tid, denne sag har kørt, og det er 10 år. Det var på tysk foranledning i starten af 1970'erne, hvor man undersøgte en af de mest almindelige bomber, der også bliver fisket op ved Bornholm, nemlig en KC 250 eller en flyverbombe, som det også hedder. Det viste sig, at det meste af pekrinsyren, som er det, der gør bomben stødfølsom, var udvasket, og resterne var det ikke muligt at antænde. Det er den eneste egentlige analyse, man har, så der er altså ikke så forfærdelig meget at hænge det på.

Derudover kan man sige, at den hårdhændede behandling, der har været tale om i årevis, altså ikke har medført nogen eksplosionsulykker endnu. Det gør den forhåbentlig heller ikke i fremtiden.

Så sagde ministeren, at nu er der jo tale om meget forskellige former for ammunition. Ja, det er der i princippet, men det er altså sådan, når man går indberetningerne igennem fra forsvarsministeriet, som vi har fået, at det er i overvejende grad de samme typer

[Anne Grete Holmsgård]

af ammunition, man fisker op, og dem burde man unægtelig vide hvordan man skal håndtere.

Ministeren omtalte også sikkerhedsdirektivet og sagde selvfølgelig – jeg forventede ikke andet – at det var forsvarligt. Nu er det jo ikke meningen, at man skal køre rundt med de her gasbomber på en lastbil. Jeg har også set analyseresultatet fra civilforsvarets laboratorium. Det går ud på, at man siger, at man tager sådan en KC 250 og stopper 60 kg gas i den, mere kan der ikke være. Så beregner man teoretisk, hvor langt det vil sprede sig. Det er klart, at hvis man bliver ved med at fragte det rundt på en lastbil, så må man selvfølgelig have en 1.000 m evakueringsradius. Men meningen er altså også, at man skal få taget sig sammen til at få fundet frem til et køretøj.

Jeg vil godt anbefale, at forsvarsministeren, når det nu er så forfærdelig besværligt, hyrer et privat ingeniørfirma og lader det lave beregningen. Jeg vil også godt anbefale, når nu forsvarsministeren skal sørge for, at denne dagsorden bliver ført ud i livet, at man hyrer et privat firma til at lave et projekt over adskillelsesanlæg. Jeg tror, det vil lette sagen meget.

Jeg vil også godt anbefale forsvarsministeren, at han bruger det tilbud, der er kommet fra Tyskland, ikke bare om at assistere ved rydning af Vestermarie-depotet, men at assistere med fremtidig løsning. Det fremgår, at det har tyskerne også tilbudt. Den aftale er tidsbegrænset, og den udløber i juni næste år, så det kan altså ikke hjælpe noget at blive ved med at smøle med det. Derfor er der selvfølgelig også sat en tidsgrænse for det.

Har forsvarsministeren overhovedet diskuteret adskillelsesanlæg med tyskerne? Har han overhovedet seriøst benyttet sig af den del af tilbuddet, når det kommer til stykket? Jeg tror ikke på det, men det har jeg ikke haft mulighed for at se, eftersom der er nogle af akterne, jeg ikke har kunnet få fra forsvarsministeriet. Så er der en enkelt lille akt, som det har undret mig meget at der mangler 13 linjer i, til trods for at den bare er klassificeret til tjenestebrug. Det er virkelig en meget besynderlig fremgangsmåde, man har i forsvarsministeriet, hvis der står så mange dybt fortrolige ting i et materiale, der kun er klassificeret til tjenestebrug.

Svend Andersen (S):

Til hr. Sønderby: det er første gang, jeg er blevet bebrejdet, at jeg har været for venlig. Det er nu ikke rigtigt, at jeg har lavet min ordførertale, før jeg så dagsordenen. Jeg brugte vel halvdelen af min ordførertale til at gå de enkelte punkter i dagsordenen igennem, og jeg skal henvise til, hvad jeg har sagt. Det vil man kunne se i folketingets forhandlinger. Det er også et svar til forsvarsministeren.

Forsvarsministeren (Engell):

Selv om natten skrider frem, er der indlæg her fra talerstolen, der kan holde én vågen.

Fru Margrete Auken siger f.eks., at forsvaret prisgiver fiskerne. Ja men hvad er det dog for noget at sige kl. 3 om natten? Hvad har forsvarets indsats bestået i i en årrække? Den har bestået i at bistå fiskerne. Jeg synes ærligt talt, at fru Margrete Auken skulle tage over til Bornholm og spørge fiskerne, hvordan de oplever forsvarets bistand i denne sag, og hvordan fiskerne oplever fru Margrete Aukens argumentation. Jeg tror ikke, at jeg behøver at give svaret her.

Så siger fru Margrethe Auken: ja men bomberne kommer jo ikke i en mere udsat situation end i det øjeblik, hvor de kommer om bord på en kutter. Det er rigtigt, at det er en udsat situation, men må jeg minde fru Margrete Auken om, at det, vi har haft inde i diskussionen her, er spørgsmålet om transport på land. Det giver unægtelig også nogle risikomomenter. Det skal jeg ikke køre videre i, jeg har allerede været inde på det.

Så siger fru Margrete Auken, at der kun har været én eneste sprængningsulykke eller ulykke med gas, og det var forsvaret selv ansvarlig for. Jeg må minde fru Margrete Auken om, at det, at det er gået godt i en lang årrække, skal vi være glade for. Men det, at der ikke har været nogle ulykker, er ingen garanti, og det er slet ingen garanti, hvis man pludselig indfører en praksis, der indeholder langt flere risikomomenter end den udvikling, vi tidligere har kendt.

Fru Margrete Auken siger, at undersøgelserne drejer sig om noget helt andet, og at de er uden betydning for det, vi diskuterer her, nemlig påvirkning af havmiljøet. Jeg har stadig vanskeligt ved at forstå, hvordan man kan sige, at en undersøgelse af, hvordan sen-

[Forsvarsministeren]

nepsgassen påvirker havmiljøet, er uden interesse for den diskussion, vi har her om senepsgassen, anbringelse, nøddumpning osv. Jeg forstår ganske enkelt ikke argumentationen.

Taletidens udløb før forhindrede mig i at kommentere yderligere et par punkter i dagsordenen.

Jeg vil godt gøre opmærksom på, at når man i forslaget til motiveret dagsorden taler om »forsvarlig transport«, så er det et spørgsmål, om det kan efterkommes, for hvis der i »forsvarlig transport« ligger 100 pct. sikkerhed, så må man sige, at det ganske enkelt ikke kan opnås med det materiale, vi her taler om.

Det, der lægges op til, er åbenbart, at folketinget eller i hvert fald det flertal, som tegner sig bag denne dagsorden, ønsker at påtvinge, at der skal gennemføres en række ilandbringninger af gasammunition uden iagttagelse af de sikkerhedsforanstaltninger, der anbefales af eksperterne, og uagtet hvad forsvaret, civilforsvaret og politimestrene på Bornholm i øvrigt måtte mene herom. Jeg går ud fra, at man er helt opmærksom på det forhold.

Må jeg så godt minde om den katastrofe, vi oplevede på Holmen i 1950, og som jeg synes er ganske tankevækkende.

Man kommer i et af de sidste punkter ind på spørgsmålet om at sikre, at nyopfisket gasammunition bringes i land. Ja, det er altså her, man toner rent flag. Man vil gerne have det hele i land uanset farligheden af det, det kan indeholde. Jeg mener, at det er en risikosejlads på land, man her begiver sig ud i. Der er tale om nogle store problemer, som jeg synes ikke rigtig er overskuet i det dagsordensforslag, der ligger.

Adskillelsesanlæg osv. skal jeg ikke kommentere nærmere. Jeg vil kun pege på økonomien i det. Jeg vil kun pege på de miljømæssige problemer, der kan være knyttet til det, og hele striben af vanskeligheder, som ligger på dette felt.

Fru Anne Grete Holmsgård var inde på, om Fiskeriårbogen havde været til høring i miljøministeriet. Jeg går ud fra, at der for denne bog har været tale om en ganske normal procedure. De høringsforpligtelser, der ligger i det, må jeg ærligt indrømme, dem kender jeg ikke, men jeg går som sagt ud fra,

at det har været helt på linje med, hvad der er normalt.

Fru Anne Grete Holmsgård havde også en betragtning om forsvarets eksplosivstofkommission og sagde, at det var klart præciseret, at det ikke havde noget med den våde ammunition at gøre. I et notat, som forsvarets eksplosivstofkommission har lavet pr. 6. december 1985, tager man udtrykkelig udgangspunkt i undersøgelser af opfisket gasammunitions stødfølsomhed, og man understreger udtrykkelig:

»Som det fremgår af ovenstående, har FEK« – hvilket betyder forsvarets eksplosivstofkommission – »således i referencen foretaget en vurdering af nyopfisket, våd gasammunition.«

Så siger fru Anne Grete Holmsgård: ja, vi taler jo om samme type ammunition, så derfor må man vide, hvordan de fungerer. Ja men det er jo netop det, jeg har gentaget heroppefra gang på gang. Vi kan ikke bruge typebetegnelser, såfremt vi overhovedet kan tale om typer, fordi der, som jeg nævnte det, kan være tale om bomber, som ingen kender. Vi kan netop ikke tale om typer, fordi der er tale om individuelle bomber. Hver bombe kan opføre sig forskelligt, indeholder sine egne, særegne risikomomenter. Det er det, der gør det så vanskeligt.

Det er også det, der gør, at situationen på mange måder er forskellig fra den, man kender fra Tyskland, hvor der er tale om gasammunition, der ligger på land, og som har ligget under nogenlunde konstante forhold eller i hvert fald har ligget i jorden. Der er en væsentlig forskel på det og så på gasammunition, der ligger i saltvand.

Men jeg kan forstå, at fru Anne Grete Holmsgård har langt mere forstand på de her ting end eksperter, der har beskæftiget sig med det i en lang, lang årrække.

Og nu vil fru Anne Grete Holmsgård til at privatisere det hele. Jeg må sige, at jeg står ganske uforstående over for synspunkterne.

Den behandling, der har været af disse ting fra forsvarets side, har været foretaget af folk, der kender sprængstof særdeles godt, som har haft et godt samarbejde også med tyske eksperter.

Hvis der sidder folk her i folketinget, der mener, at de er klogere, så synes jeg, det er interessant, men jeg vil meget gerne have afprøvet deres kunnen og deres dygtighed,

[Forsvarsministeren]

førend jeg tager deres påstande for pålydende. Jeg mener, at vi skal være utrolig varssomme med at sætte os ud over de råd og de anbefalinger, vi modtager netop fra den ekspertise.

Hr. Svend Andersen kommenterede kun delvis det spørgsmål, jeg stillede, men jeg går ud fra, at hr. Svend Andersens seneste svar betyder, at han er enig i det, jeg sagde, nemlig at man ikke kan tage det første punkt i et dagsordensforslag, der ligger, som udtryk for den opfattelse, at forsvaret ikke hidtil har levet op til lovgivningen og de bestemmelser, der gælder på området for så vidt angår nøddumpninger.

Formanden:

Så er der kun korte bemærkninger tilbage, og dem bliver der ikke mange af. Når jeg siger det, er det, fordi vore medarbejdere skal starte en ny, lang dag om 6 timer.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Jeg tror ikke, der er nogen herinde, der føler, at de er klogere end eksperterne, men der er nok et par stykker af os, der føler, at vi har læst på lektien lidt bedre end andre. Det kunne man måske anbefale forsvarsministeren at gøre, selv om jeg tvivler på, at han får noget ud af det, når han ikke kan forstå vores argumentation for forskellen på den ene og den anden slags undersøgelser. Hvis det er for sofistikeret, så kan det godt være, at det også kniber med resten.

Og så vil jeg lige én gang til få understreget: vi har ikke kritiseret forsvaret for det, de har lavet til efteråret 1983. Vi har kritiseret, at forsvaret og forsvarsministeren nu prisgiver fiskerne ved at overlade det i den grad til dem selv. Det er simpelt hen ikke rigtigt, at den praksis, vi foreslår, er farligere end det, ministeren foreslår, slet ikke. Når man tager alle ministerens gruopvækkende skildringer af bombernes farlighed i betragtning, skal de være i eksperthænder hele tiden.

Det er kedeligt, vi ikke kan få ministeren til at reagere på, hvad det er, han gør ved fiskerne ved at overlade dem til al den fare. Jeg har stadig væk min mistanke om, at ministeren både hvad angår stødfølsomhed og gassens giftighed tager umådelig let på det, når det kommer til stykket, ikke, hvad han

siger heroppe, men når det kommer til stykket. Det tyder som sagt praksis på. Jeg så gerne betydelig større forsigtighed af hensyn til gassens giftighed end den, der rent faktisk udvises. Bare tænk på, hvad der er sket i alle årene, og hvad der er kørt rundt på åbne vogne, hvad der har ligget hulter til bulter. Vestermarie-depotet er et skønt syn.

Forsvarsministeren (Engell):

Ja, nu er det jo et kendt trick at tale ringe om andres åndelige mobilitet for at fremhæve sin egen, et kendt trick også for fru Margrete Auken.

Jeg vil gerne sige til fru Margrete Auken: jeg tager ikke spørgsmålet om sikkerhed og stødfølsomhed, hensynet til fiskerne, let. Det gør jeg ikke, fru Margrete Auken, for i det øjeblik – hvad vi ikke håber på – der skulle indtræffe ulykker, ved jeg godt, hvor man vil kigge sig om efter ansvar. Derfor tager jeg det meget alvorligt. Jeg tager det alvorligt, når vi får råd fra forsvaret, der har med de her ting at gøre, at vi ikke, i hvert fald slet ikke når vi taler om politikerne i denne sammenhæng, gør os klogere end de eksperter, der som sagt har beskæftiget sig med disse ting gennem mange år, og som giver nogle råd om sikkerheden, som jeg tillægger en afgørende betydning.

Jeg siger det også, fordi vi – som jeg allerede har nævnt det én gang – jo er blevet klogere. I hele den periode, der er gået med undersøgelser, med samarbejde med tyskerne, har vi fået tilført en viden, der gør, at vi er stadig mere opmærksom på de risikomomenter, der er knyttet til behandlingen af gasammunition.

Vi tager det ikke let, fru Margrete Auken. Det er mit indtryk, at der er andre, der gør det.

Hermed sluttede forhandlingen.

Formanden:

Jeg skal som nævnt lade afstemningen foregå ved mødets begyndelse lidt senere i dag.

Meddelelser fra formanden:

Formanden:

[Formanden]

Udenrigsudvalget har afgivet betænkning over:

Forslag til folketingsbeslutning om yderligere skærpelse af sanktionerne mod Sydafrika. (Beslutningsforslag nr. B 1).

Eksemplarer er omdelt.

Arbejdsmarkedsudvalget har afgivet betænkning over:

Forslag til folketingsbeslutning om regulering af efterløns- og dagpengesatser. (Af Svend Auken m.fl.) (Beslutningsforslag nr. B 10).

Arbejdsmarkedsudvalget har endvidere afgivet betænkning over:

Forslag til folketingsbeslutning om regulering af dagpenge- og efterlønsatser. (Af Lone Dybkjær m.fl.) (Beslutningsforslag nr. B 62).

Eksemplarer er omdelt.

Skatte- og afgiftsudvalget har afgivet tillægsbetænkning over:

Forslag til lov om ændring af lov om afgift af benzin. (Lovforslag nr. L 96).

Forslag til lov om ændring af lov om afgift af visse olieprodukter. (Lovforslag nr. L 97).

Forslag til lov om ændring af lov om afgift af elektricitet. (Lovforslag nr. L 98).

Forslag til lov om ændring af lov om afgift af gas. (Lovforslag nr. L 99).

Forslag til lov om ændring af lov om afgift af stenkul, brunkul og koks m.v. (Lovforslag nr. L 100).

Eksemplarer er omdelt.

Kommunaludvalget har afgivet tillægsbetænkning over:

Forslag til lov om ændring af forskellige lovbestemmelser om tilskud til kommuner og amtskommuner. (Ændring af tilskud for 1986 og 1987). (Lovforslag nr. L 103).

Eksemplarer vil blive omdelt.

Der er foretaget ændringer i følgende udvalg:

Markedsudvalget (6/12 85):

Udtræder: Thoft (SF)

Ny stedf.: Leif Hermann (SF)

Socialudvalget (8/12 85):

Udtræder: Carsten Andersen (SF)

Ny stedf.: Ebba Strange (SF)

Kommunaludvalget (8/12 85):

Udtræder: Steffensen (KrF)

Nyt medl.: Gammelgaard (KF)

Kommunaludvalget (8/12 85):

Udtræder: Tommy Dinesen (SF)

Nyt medl.: Lenger (VS)

Udtræder: Lenger (VS)

Ny stedf.: Tommy Dinesen (SF)

Kommunaludvalget (9/12 85):

Udtræder: Gammelgaard (KF)

Nyt medl.: Steffensen (KrF)

Skatte- og afgiftsudvalget (9/12 85):

Udtræder: Lykketoft (S)

Nyt medl.: Kaj Poulsen (S)

Udtræder: Birthe Rønn Hornbech (V)

Nyt medl.: Skrumsager Skau (V)

Erhvervsudvalget (9/12 85):

Udtræder: Gudrun Andreasen (V)

Ny stedf.: Skrumsager Skau (V)

Markedsudvalget (9/12 85):

Udtræder: Gudrun Andreasen (V)

Ny stedf.: Skrumsager Skau (V)

Socialudvalget (9/12 85):

Udtræder: Gudrun Andreasen (V)

Ny stedf.: Skrumsager Skau (V)

Udenrigspolitisk nævn (9/12 85):

Udtræder: Gudrun Andreasen (V)

Ny stedf.: Skrumsager Skau (V)

Landbrugs- og fiskeriudvalget (10/12 85):

Udtræder: Tørnæs (V)

Nyt medl.: Ivar Hansen (V)

Arbejdsmarkedsudvalget (10/12 85):

Udtræder: Sonja Mikkelsen (S)

Nyt medl.: Svend Auken (S)

Det politisk-økonomiske udvalg (10/12 85):

Udtræder: Sonja Mikkelsen (S)

Nyt medl.: Svend Auken (S)

[Formanden]

Markedsudvalget (10/12 85):

Udtræder: Ole Espersen (S)

Ny stedf.: Svend Auken (S)

Udv. ang. dansk sikkerhedspolitik (10/12 85):

Udtræder: Ole Espersen (S)

Nyt medl.: Svend Auken (S)

Det udenrigspolitiske nævn (10/12 85):

Udtræder: Ole Espersen (S)

Nyt medl.: Svend Auken (S)

Retsudvalget (10/12 85):

Udtræder: Jytte Andersen (S)

Nyt medl.: Korneliusen (S)

Skatte- og afgiftsudvalget (10/12 85):

Udtræder: Sonja Mikkelsen (S)

Nyt medl.: Henning Jensen (S)

Socialudvalget (10/12 85):

Udtræder: Ebba Strange (SF)

Ny stedf.: Carsten Andersen (SF)

Kommunaludvalget (10/12 85):

Udtræder: Stavvad (S)

Ny stedf.: Løvig Simonsen (S)

Der er ikke mere på dagsordenen.

Folketingets næste møde afholdes i dag, onsdag den 11. december 1985, kl. 9.00.

Angående dagsordenen skal jeg henvise til den i salen opslåede dagsorden.

Mødet hævet kl. 3.03
